

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární a preprimární edukace

Pracovní listy ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět

Diplomová práce

Autor: Martina Jirásková
Studijní program: M 7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Vedoucí práce: doc. PaedDr. Martina Maněnová, Ph. D.

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jméno a příjmení: **Martina Jirásková**
Osobní číslo: **P111779**
Studijní program: **M7503 Učitelství pro základní školy (1. stupeň)**
Studijní obor: **Učitelství pro 1. stupeň základní školy**
Název tématu: **Pracovní listy ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět**
Zadávající katedra: **Ústav primární a preprimární edukace**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í:

Cílem teoretické části práce je vymezit pracovní listy jako didaktický prostředek a uvést zásady jejich tvorby. Dále bude teoretická část práce obsahovat charakteristiku tematického okruhu Místo, kde žijeme s regionálním zaměřením. Praktická část práce pak bude věnována metodice tvorby konkrétních pracovních listů pro tematický okruh Místo, kde žijeme. Bude navrženo minimálně 10 pracovních listů, které budou odzkoušeny v pedagogické praxi a následně reflektovány vyučujícími a žáky.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PaedDr. Martina Maněnová, Ph.D.**

Ústav primární a preprimární edukace

Oponent diplomové práce: **Mgr. Iva Košek Bartošová, Ph.D.**

Datum zadání diplomové práce: **27. 11. 2014**

Termín odevzdání diplomové práce: **9. 6. 2016**

doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.
děkan

PhDr. Pavel Zíkl, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové, dne 9. 6. 2016

Poděkování

Děkuji doc. PaedDr. Martině Maněnové, Ph. D. za odborné vedení práce, věnovaný čas a cenné rady, které mi při zpracování práce poskytla.

Anotace

JIRÁSKOVÁ, Martina. *Pracovní listy ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět*. [Diplomová práce]. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. 112 s.

Tato diplomová práce se zabývá vytvořením pracovních listů pro žáky prvního stupně základní školy se zaměřením na vzdělávací oblast Člověk a jeho svět. Teoretická část práce vymezuje pracovní listy jako didaktický prostředek, uvádí teorii pracovních listů a zásady jejich tvorby. Dále podrobněji zpracovává charakteristiku tematického okruhu Místo, kde žijeme, konkrétně regionální oblast Kladské pomezí. Vystihuje geografii, vodstvo, historii, kulturní památky, kulturní akce, významné osobnosti a produkty zmiňovaného území. Praktická část představuje soubor vytvořených pracovních listů s popisem jejich tvorby a vztahu k Rámcovému vzdělávacímu programu pro základní vzdělávání. Součástí je i reflexe a zhodnocení vytvořených pracovních listů učiteli z praxe.

Klíčová slova:

didaktické prostředky, pracovní listy, Kladské pomezí

Annotation

JIRÁSKOVÁ, Martina. *Worksheets for educational area Man and his world*. [Diploma Dissertation]. Hradec Králové: Fakulty of Education, University of Hradec Králové, 2016. 112 pp.

The diploma thesis aims to produce worksheets covering the Educational Area "Man and his world" for pupils in the first stage of primary school. The Theoretical framework of the thesis defines worksheets as a didactic tool, introduces the theory of worksheets and provides the rules on how they should be made. It explores the Thematic Area "Place Where We Live" in more detail, specifically the region of Kladské pomezí, covering its geography, waters, history, cultural sites, cultural events, significant figures and local produce. The practical portion of the thesis introduces a set of worksheets created for the purpose of the thesis with the description of the process of creating them. Furthermore, it defines their relation to the Framework Education Programme for Elementary Education. The thesis includes reflection and evaluation of the worksheets by teachers who have used them in their classrooms.

Key Words:

didactic tools, worksheets, Kladské pomezí

Obsah

1	Úvod.....	10
2	Didaktické prostředky.....	12
3	Teorie pracovních listů	14
3.1	Definice pracovních listů	14
3.2	Funkce pracovních listů	15
3.3	Pozitiva a negativa pracovních listů.....	16
3.4	Druhy pracovních listů.....	17
3.5	Typy úloh v pracovních listech.....	18
3.6	Příprava a tvorba pracovního listu	20
3.6.1	Formát pracovních listů	20
3.6.2	Písmo pracovních listů.....	21
3.6.3	Zadání úloh pracovních listů.....	21
3.6.4	Obrázky v pracovních listech	21
3.6.5	Řazení úloh a doplňující úlohy v pracovních listech.....	22
3.6.6	Způsoby tvorby pracovních listů	22
3.6.7	Další rady a zásady při tvorbě pracovních listů.....	23
3.6.8	Tisk	24
3.6.9	Generátory a zdroje pracovních listů na internetu	24
4	Kladské pomezí.....	26
4.1	Historie.....	26
4.1.1	Název, hranice	26
4.1.2	Husitství	26
4.1.3	Slezské války	27
4.1.4	Pevnost Josefov.....	27
4.1.5	Bramborová válka – válka o bavorské dědictví 1778–1779.....	28
4.1.6	Selské povstání – 1775	28

4.1.7	Napoleonské války.....	29
4.1.8	Železnice.....	29
4.1.9	Prusko-rakouská válka 1866 (německá válka, sedmítýdenní válka)	29
4.1.10	Druhá světová válka.....	30
4.1.11	Česko-kladské vztahy	31
4.1.12	Umělecké slohy v Kladském pomezí.....	32
4.2	Geografie.....	33
4.2.1	Poloha	33
4.2.2	Povrch	33
4.2.3	Vyhlídky a rozhledny.....	34
4.2.4	Chráněná území	34
4.3	Vodstvo	35
4.4	Kulturní památky	35
4.4.1	Zámky a zříceniny	35
4.4.2	Církevní památky.....	36
4.4.3	Pevnosti, opevnění a vojenské památky	37
4.4.4	Lidová architektura, památkové rezervace	37
4.4.5	Chaty a útulny	38
4.4.6	Zajímavá místa.....	38
4.4.7	Lázeňství.....	39
4.4.8	Muzea a galerie	39
4.5	Kulturní akce	41
4.6	Významné osobnosti	42
4.6.1	Spisovatelé	42
4.6.2	Další osobnosti.....	45
4.7	Výrobky a produkty	46
5	Pracovní listy	48

5.1	Vztah k Rámcovému vzdělávacímu programu pro základní vzdělávání	48
5.2	Popis tvorby pracovních listů.....	50
5.3	Soubor pracovních listů.....	53
5.4	Reflexe a zhodnocení pracovních listů učiteli z praxe.....	100
5.4.1	Reflexe dotazníková	100
5.4.2	Reflexe na základě rozhovorů.....	101
5.4.3	Přímá zkušenost z pozorování výuky	103
5.4.4	Shrnutí.....	104
6	Závěr	105
7	Seznam použitých zdrojů.....	107
8	Seznam příloh	112

1 Úvod

Při volbě tématu diplomové práce jsem měla představu o vytvoření výukového materiálu, který by žákům prvního stupně základní školy více přiblížil jejich okolí. Podle toho, jakým směrem se pomalu ubírá fungování některých rodin, mám bohužel pocit, že děti budou postupně více trávit svůj volný čas s elektronickými zařízeními nebo v zájmových kroužcích než pobývat v přírodě či na výletech po svém blízkém okolí. I z tohoto důvodu si myslím, že je dobré, když se se svým okolím jakoukoliv formou seznámí už na primárním stupni základní školy. Také se domnívám, že základem je, aby děti obecně znaly především své okolí, až dále pak případně jiné kraje či země.

Dostupných materiálů, které řeší tematiku okolí, kde žijeme, je možná dost, avšak nejsou zpracovány pro konkrétní místa nebo oblasti. Řešila jsem tak otázku, jak okolí, které budu zpracovávat, vymezit. Území okresu se zdálo být malé, území kraje naopak až příliš rozsáhlé a navíc se v rámci výuky na prvním stupni jednotlivé kraje probírají. Za nejvhodnější se nakonec jevil Kladské pomezí, tedy region, do kterého spadá mé bydliště i budoucí pedagogické působiště. V této oblasti jsem se žádných dostupných materiálů, které by byly vhodné pro využití na prvním stupni základní školy, nedopátrala. Tento region navíc považuji za zajímavý a z různých úhlů pohledů rozmanitý.

Pro vytvoření výukového materiálu, zaměřeného na poznávání Kladského pomezí, se z mnoha důvodů jako ideální ukázaly pracovní listy. Pracovní listy obecně jsou v dnešní době ve výuce na prvním stupni základní školy hojně využívaný didaktický prostředek. Sama jsem během své dosavadní praxe pracovní listy v různé podobě ve výuce používala docela často a ve většině případů se mi práce s nimi osvědčila. Mají mnoho různých funkcí a možností využití. Důležité také je, že jsou mezi žáky poměrně oblíbené. Výhodná je díky rozvíjející se technice například dostupnost pracovních listů, také jejich snadný způsob tvoření, upravování a distribuce.

Hlavním cílem této práce je vytvoření pracovních listů pro první stupeň základní školy se zaměřením na tematický okruh Místo, kde žijeme, tedy i na vzdělávací oblast Člověk a jeho svět. Cíle teoretické části jsou vymezení základní terminologie související s pracovními listy jako didaktickým prostředkem, dále teoretický popis přípravy a zásad tvorby pracovních listů a také charakteristika tematického okruhu Místo, kde žijeme

s regionálním zaměřením na Kladské pomezí. Praktická část představí vytvořený soubor pracovních listů o Kladském pomezí a jejich ověření v praxi. Pracovní listy jsou zhodnoceny především učiteli z praxe. Dalším cílem praktické části je popis tvorby konkrétních pracovních listů a jejich souvislost s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání.

2 Didaktické prostředky

Následující odstavce teoretické části práce vymezují didaktické prostředky, a to z toho důvodu, že se do didaktických prostředků řadí mimo jiné i pracovní listy, jejichž navržení, ověření a metodika jejich tvorby je součástí této diplomové práce.

V rámci oboru didaktiky se za prostředky považuje vše, co učitel i žáci využívají k tomu, aby dosáhli výukových cílů. (Kalhous a Obst, 2002)

Podle Průchy (2009) se prostředek jako pojem v pedagogice vysvětluje v širokém významu jako to, čím se dosahuje edukačních cílů. *„Didaktický prostředek označuje všechny předměty a jevy, které zjišťují, podmiňují a zefektivňují výuku s použitím odpovídajících výukových metod a organizačních forem, napomáhají při dosahování výchovně-vzdělávacích cílů.* (Průcha a kol., 2009, s. 258)

Prostředky přímo vychází z cílů vyučovacího procesu a jsou jimi určovány. Didaktické prostředky se mohou dělit na materiální a nemateriální. (Rambousek, 1989 In Skutil a kol., 2011)

„Pojem materiální didaktický prostředek zužuje třídu didaktických prostředků na hmotné nosiče informací, na technické zařízení, vybavu škol a tříd... Nejdůležitější částí materiálních didaktických prostředků jsou učební pomůcky, jejichž funkcí je bezprostřední účast na výukovém procesu.“ (Průcha a kol., 2009, s. 258)

Mezi materiální didaktické prostředky dle klasifikace, kterou uvádí J. Machal, řadíme učební pomůcky (přírodniny, výtvořky, jevy a děje, zobrazení a znázornění předmětů a skutečnosti – modely, mapy, fotografie, zvukové záznamy, textové pomůcky – učebnice, pracovní materiály, časopisy, encyklopedie, pořady a programy prezentované didaktickou technikou – televizní pořady, speciální pomůcky – pro tělesnou výchovu,...), dále technické výukové prostředky, organizační a reprografickou techniku, výukové prostory a jejich vybavení a vybavení žáka a učitele. (Machal, 1993 In Kalhous a Obst, 2002)

Mezi nemateriální didaktické prostředky zařazujeme například výukové formy, výukové metody, dílčí cíle atd. (Kalhous a Obst, 2002)

Jak uvádí Průcha (2009), didaktické prostředky mají více funkcí. *„Přináší nové informace, spojují konkrétní reality s jejími abstraktním zpracováním, rozvíjí vnímání,*

pozorování, myšlení, obrazotvornost, imaginaci a tvořivost, navozují komunikaci, rozvíjí vztahy, motivují k diskusi, urychlují vnímání a usnadňují pochopení učiva, strukturují poznatky, řídí myšlenkové operace, umožňují zpětnou vazbu, rozvíjí vizuální kulturu a estetické umění a mají podíl na celkové harmonické kultivaci osobnosti.“ (Průcha a kol., 2009, s. 259)

Průcha (2009) také zmiňuje kritéria při výběru didaktických prostředků. Měli bychom se řídit tím, jaký je sledovaný cíl, konkrétní obsah výuky, charakter předváděných jevů, dále jaká je myšlenková a vědomostní úroveň žáků, jak je učitel připraven pro použití konkrétního didaktického prostředku a jaké jsou pro nasazení daného didaktického prostředku podmínky.

Jako zásady pro efektivní využívání didaktických prostředků Průcha (2009) uvádí jejich adekvátní volbu, která respektuje sledovaný cíl, věk, psychický vývoj žáka, zkušenosti žáka. Dále by jejich volba měla zohledňovat připravenost učitele na práci s didaktickými prostředky a také respektovat ergonomická hlediska, způsoby aktivizace žáků atd.

K tomuto tématu lze ještě dodat některá doporučení pro práci s materiálními didaktickými prostředky podle Kalhouse a Obsta (2002).

- Učitel využívá didaktické prostředky pouze jako prostředky nikoliv jako cíle výuky.
- Pro efektivitu pedagogické práce není vhodné přeplnit vyučovací jednotku mnoha různými didaktickými prostředky.
- Materiálních didaktických prostředků může být využito ve všech fázích výuky.
- Je třeba při veškerých činnostech s materiálními didaktickými prostředky dodržovat pravidla ochrany zdraví a bezpečnosti práce.

Didaktické prostředky tedy obecně chápeme jako důležitou součást edukačního procesu, bez kterých by výuka snad ani nemohla probíhat. Je podstatný jejich správný výběr a využití, čímž se dosáhne potřebných cílů.

3 Teorie pracovních listů

Předchozí kapitola nastínila problematiku didaktických prostředků, konkrétněji materiálních didaktických prostředků, do kterých spadají i pracovní listy jako hlavní téma této diplomové práce. Tato kapitola se podrobněji zabývá vymezením pracovních listů a zásadami jejich tvorby.

3.1 Definice pracovních listů

Definice pracovního listu se objevuje například v Pedagogickém a psychologickém slovníku (2014) či v publikaci Pracovní listy v mateřské škole a na 1. stupni základní školy (2014), vždy od autorky Maněnové.

Pracovní list je předtištěný list papíru, který má sloužit k motivaci, k organizaci učební látky, k snadnějšímu pochopení látky, k procvičování a upevňování látky. Dále kategorizuje pracovní listy na didaktizované, předtištěné texty, omalovánky, vystřihovánky, návody a technologické postupy.

Ve starších slovnících nebo encyklopediích pedagogického zaměření není definice pracovního listu uvedena. Pedagogický slovník z roku 2013, jehož autorem je i Jan Průcha, uvádí pouze definici pracovního sešitu. „*Druh cvičebnice obsahující převážně úkoly a cvičení pro samostatnou práci žáků. Většinou je používán na 1. stupni základní školy, ve vyšších ročnících obvykle jako doplněk.*“ (Průcha, Walterová a Mareš 2013, s. 214)

Pracovní list je didaktický prostředek, jehož texty, obrázky či schémata slouží v různých fázích výuky k motivaci, představení nebo opakování učiva. Mohou mít i další funkce, jako aktivizování žáků, diagnostika aj.

Pracovní listy se řadí do materiálních didaktických prostředků a stejně jako učebnice nebo pracovní sešity patří do učebních pomůcek textových. Oproti zmíněným učebnicím neobsahují pracovní listy souvislé či obsáhlé texty, ale spíše soubor úloh, které žáci řeší. Pracovní listy jsou většinou tvořeny praktickými či teoretickými úkoly, úlohami, obrázky nebo příklady. Ač si to kolikrát učitelé ani samotní žáci neuvědomují, pracovní listy ve výuce plní více úkolů a mají více možností využití.

V dnešní době se pracovní listy ve výuce staly samozřejmostí i díky stále se rozvíjející informační technologii. Existuje jich velké množství v různých podobách. Učitelé si

pracovní listy vytvářejí buď sami, nebo využívají pracovních listů z jiných zdrojů. Pracovní listy většinou doplňují chybějící učební texty, mohou učivo aktualizovat a dá se pomocí nich uzpůsobit učivo dle potřeb žáků.

Dle Frýzové (2014) pracovní listy samotné nelze označit jako výukovou metodu. Jsou využívány jako didaktický prostředek, který je ve výukových metodách využit nebo je doplňuje. Díky práci s textem mohou být pracovní listy využity v rámci výukové metody slovní, nebo díky zvolení některých úloh (problémové úkoly, kvízy, křížovky aj.) se spojují s aktivizující metodou.

3.2 Funkce pracovních listů

Jak už bylo zmíněno, užití pracovních listů ve výuce má více významů a funkcí. Pracovní list může:

- žáky motivovat (pozornost žáků se získá díky obsahové nebo grafické stránce pracovních listů – zajímavé či zábavné úkoly a úlohy);
- žáky aktivizovat (formou a obsahem, střídáním typů úloh a možností výběru pracovní list nedovoluje žákovi být pouze pasivním příjemcem, ale naopak ho nutí používat své vědomosti a dovednosti);
- doplňovat učivo učebnice;
- podporovat individualizaci (žáci pracují svým tempem, lze přizpůsobovat učivo požadavkům konkrétní skupiny či žáka a reagovat na jejich potřeby);
- vést žáky k samostatnosti (žáci si volí vlastní postupy, zadání úloh rozvíjí schopnosti vyhledávat informace v encyklopediích, příručkách, slovnících, učebnicích či na internetu, učí se vyhledané informace zpracovávat a utvářet, ověřovat si vlastní závěry);
- žáky obohatit o vědomosti a znalosti (formou vyhovující žákům může doplnit učivo, které chybí v jiných textových učebních pomůckách, a ukazuje žákům učivo z jiného pohledu);
- sloužit k záznamu nových informací (hlavně při expozici pomáhá rychlý, jasný a přehledný zápis nových fakt);
- být zpětnou vazbou pro žáky (může sledovat a zhodnotit svůj postup, porovnat se ve výsledcích se spolužáky, odhalit úlohy a učivo, které mu dělá problémy, zjistit důvod těchto problémů a navrhnout opatření zajišťující další úspěšnost);

- sloužit k diferenciaci přístupu k žákům (uzpůsobení pracovního listu pro práci vlastním tempem především žákům se speciálními vzdělávacími potřebami – zvýšení/snížení náročnosti, změna typu úlohy, úprava jejího rozsahu a formy – zvýraznění slov, zvětšení písma či linek, nahrazení písma obrázkem...);
- být zpětnou vazbou pro učitele (ukazuje znalosti žáků);
- být diagnostickým prostředkem pro učitele (zjišťuje problematiku učivo, postoj žáka k práci, postupy a strategie žáka);
- sloužit k procvičování učiva;
- sloužit k fixaci učiva;
- sloužit k shrnutí učiva;
- být prostředkem pro tvořivost učitele (rozvoj tvořivosti, učitel je nucen přemýšlet o obsahu a formě učiva);
- být zpětnou vazbou pro rodiče (ukazuje probírané učivo, co by měl žák zvládat a jakých výsledků žák dosahuje);
- prodlužovat soustředění žáků;
- zlepšovat pozornost žáků;
- rozvíjet u žáků logické myšlení;
- rozvíjet motoriku žáků;
- zdokonalovat grafický projev žáka. (Maněnová, 2014 a Frýzová, 2014)

Pracovní listy jsou vhodným prostředkem, jak může dojít k propojování mezipředmětových vztahů, a lze je využít jak při samostatné/individuální práci, tak při práci skupinové či kolektivní.

3.3 Pozitiva a negativa pracovních listů

Pozitiva:

- přehlednost;
- poutavost;
- jasnost;
- různost úloh a cvičení;
- obsahují jak texty, obrázky, grafy, tak tabulky aj.;
- možnost reakce učitele na potřeby žáků;
- lze uplatnit víckrát s menšími obměnami;
- možnost se k listu vracet, provádět různé aktivity;

- archivace v deskách;
- možnost tvorby pracovního sešitu ze souboru pracovních listů;
- možnost zařazení úloh s regionální tematikou;
- propojují mezipředmětové vztahy;
- zrcadlí profesní dovednosti učitele (důkaz didaktického myšlení učitele);
- možnost využití ve všech částech hodiny – motivační, expoziční, fixační, opakovací. (Maněnová, 2014)

Negativa:

- časová náročnost přípravy;
- finanční náročnost na tisk;
- nadužívání - může ztratit motivační a aktivizační charakter;
- menší vzájemné působení mezi učitelem a žákem;
- často využívány jen jako samostatná práce;
- výskyt nezábavných a nepodněcujících úkolů;
- špatně sestavené, nejasné a nesrozumitelné. (Maněnová, 2014)

Pracovní listy mají tu výhodu, že se dají použít jen v určité části nebo fázi vyučovací hodiny, ale i v celé vyučovací hodině. Totéž platí pro zapojení pracovních listů do skupinové práce či projektové výuky, kdy může pracovní list sloužit jen v některém úkolu či části společné práce, nebo jako spojovací prvek této práce.

Pracovní listy existují v mnoha podobách. Záleží, jaký je účel jejich použití, jak jsou přizpůsobeny fázím vyučování, jaké úlohy obsahují nebo jaké vzdělávací cíle hodin splňují. Vždy by zapojení pracovních listů do výuky mělo mít své opodstatnění.

3.4 Druhy pracovních listů

Existuje více druhů pracovních listů, které se liší například náročností, účelem vytvoření, obsahem, celkovou formou, pro jakou formu práce jsou určeny aj.

Maněnová (2014) uvádí následující dělení podle využití:

- Pracovní listy didaktizované – učivo je zpracováno metodicky. Slouží k motivaci, k uspořádání a pochopení učiva, ale i k opakování a procvičování učiva.
- Předtištěný test – slouží jako zpětná vazba, ověřuje zvládnutí učiva a upozorňuje na učivo problematické.

- Návody a technologické postupy – klasicky nezpracovává učivo, ale obsahuje postup či návod na provedení určitého produktu/výrobku nebo činnosti.
- Omalovánky a vystřihovánky – Předtištěné obrázky sloužící k procvičení učiva, k rozvoji psychomotorických schopností, k propojení mezipředmětových vztahů, jako prostředek k motivaci, uspořádání a procvičení učiva.

Jiné hledisko dělení pracovních listů je dělení podle účelu zpracování:

- diagnostické;
- výchovně vzdělávací;
- jako součást her.

Další způsob dělení pracovních listů je podle záměru:

- zjišťování vědomostí;
- procvičování;
- opakování;
- vyhledávání a záznam informací;
- shrnující.

3.5 Typy úloh v pracovních listech

Proto, aby byly pracovní listy vhodně vytvořeny, je potřeba znát, jaké typy úloh v nich mohou být využity. Nesmí se zapomínat na to, že žáci mohou v úlohách využívat svých dosavadních znalostí, ale mohou si také informace k učivu dohledávat v těchto zdrojích – encyklopedie, učebnice, příručky, mapy, atd., nebo tyto možnosti zkombinovat.

Podle Vosičkové a Francové (Vosičková a Francová, 1998 In Frýzová, 2014) můžeme úlohy dělit na tyto typy:

- úlohy s tvořenou odpovědí;
- úlohy s volenou odpovědí;
- úlohy přiřazovací;
- úlohy rozříd'ovací.

Úlohy s tvořenou odpovědí patří k těm náročnějším. Vyžadují po žákovi vybavení si konkrétního pojmu, uvědomění a správné označení určitého jevu, vysvětlení jevu nebo popsání svého názoru. Tyto úlohy mají mnoho možných variant, například:

- odpovědi na otázky;

- doplňování nedokončených vět;
- doplňování chybějících pojmů v textu, pojmů k definicím, definic k pojmům;
- doplňování informací do tabulek a grafů, které žáci vyhledávají v jiných zdrojích;
- doplňování názvů či popisu u vyobrazených přírodnin, předmětů, situací apod.;
- zakreslování/dokreslování přírodnin, předmětů apod. případně jejich vybarvování v reálných barvách;
- křížovky – doplnění pojmu podle definice nebo obrázku.

Úlohy s volenou odpovědí dávají žákům možnost výběru správné odpovědi, tím úlohy zjednodušují. Práci žáků sice zrychlují, ale učitel nemůže určit, zda správnou odpověď žák skutečně věděl, nebo jen odhadl. I tento typ úloh má více možných variant:

- nejčastější podoba testů - správnou odpověď volí žáci zakroužkováním jedné (nebo více) z nabízených variant;
- doplňování textu výběrem z nabídky, která je uvedena před nebo za textem jako nápověda;
- označování chybějících pojmů z nabídky;
- označení platnosti nebo neplatnosti tvrzení symboly nebo pojmy označujícími souhlas/nesouhlas (například zakroužkování pojmů ano – ne).

Úlohy přiřazovací patří také k jednodušším z typů úloh pracovních listů. Jde o označování nebo přiřazování pojmů podle předem stanovených pravidel. Označení související dvojice čarou, stejným symbolem nebo stejnou barvou. Například:

- přiřazování definice a pojmů;
- přiřazování dvojic souvisejících pojmů, označení, faktů...;
- spojení vyobrazené části na obrázku s jeho označením.

Úlohy rozřid'ovací vyžadují další myšlenkové operace s pojmy. Třídí se pojmy do skupin podle společných znaků. Možnosti rozřid'ovacích úloh jsou následující:

- určení správného pořadí (postupu činnosti, výčtu určité řady pojmů);
- určování pořadí vyobrazených fází;
- označení pojmů nebo názvů patřících do stejné podskupiny stejnými barvami nebo symboly;
- označování pojmů/obrázků z výčtu, které patří k dané podskupině;

- vyškrtávání pojmů/obrázků z výčtu, které k dané skupině nepatří.

3.6 Příprava a tvorba pracovního listu

Před samotnou tvorbou pracovního listu si učitel musí uvědomit vzdělávací cíle hodiny, ve které je pracovní list využit a uzpůsobit ho zvoleným cílům. Také je potřeba si uvědomit, v jaké fázi vyučování budou pracovní listy zařazeny (motivace, expozice, opakování...), a podle toho zvolit vhodné úlohy.

Úlohy by měly být seřazeny v určitém logickém sledu, jejich návaznost by měla být dobře promyšlená. Dále by učitelé měli brát ohled na to, zda se úlohy neopakují z hlediska formy, ale i způsobu myšlenkových operací. Nedostatečné obměňování různých typů úloh u žáků by mohlo postupně vést ke ztrátě motivaci a k únavě. Učitelé by měli dbát i na délku úloh, která by měla odpovídat věku žáků a jejich schopnostem, ale neměli by zapomenout na odstupňování obtížnosti úkolů.

Při výběru úloh „bereme na zřetel postup od blízkého ke vzdálenému, od známého k neznámému a od jednoduššího k podrobnějšímu.“ (Maněnová, 2014, s. 31)

Úlohy v pracovních listech mohou pracovat s informacemi v jejich různých podobách, a to v podobě symbolické, slovní nebo obrazové. (Frýzová, 2014)

3.6.1 Formát pracovních listů

Podle dalšího využití a s ohledem na vybrané téma je třeba rozmyslet formát pracovního listu. Nejběžnější formát je A4, který je následně vhodný pro zakládání do složek či portfolií žáků. Nejlépe je pracovní list připravit oboustranně. „V případě, že pracovní list obsahuje více úloh (pro použití k obsáhlejšímu tematickému celku), než se vejde na tento formát, doporučuji použití formátu A3 a jeho přeložení.“ (Frýzová, 2014, s. 49)

V případě, že pracovní list slouží i jako zápis, který je vlepován do sešitu, je lepší zvolit formát A5, případně A4 na šířku. V tomto případě už by pracovní list neměl být oboustranný. Frýzová doporučuje pracovní list do sešitu vlepovat, pouhé založení na konec sešitu prý vede k nepoužití listu, k opakování (například doma) nebo k úplné ztrátě pracovního listu.

3.6.2 Písmo pracovních listů

Co se týče velikosti písma textu pracovního listu, mělo by korespondovat s věkem žáků. Při tvorbě pracovních listů v programu Microsoft Word Office platí tyto velikosti písma:

- 1. a 2. ročník základní školy – velikost písma 16-18;
- pro 3. ročník základní školy – velikost písma nejméně 16;
- pro 4. a 5. ročník základní školy – velikost písma 14 bodů.

Z pohledu čitelnosti je vhodné používat bezpatkové písmo (Arial, Calibri, Helvetica, Tahoma...), které je jednoduché, v tištěném textu ho čteme pomaleji a tím i pozorněji. (Maněnová, 2014 a Frýzová, 2014)

3.6.3 Zadání úloh pracovních listů

U jednotlivých úloh by mělo být zadání vždy zvýrazněno, aby bylo odlišitelné od ostatního textu. Zvýraznění je nejideálnější provést tučným písmem. „*Klíčová slova a negace je vhodné uvádět velkým tiskacím písmem.*“ (Frýzová, 2014, s. 49)

3.6.4 Obrázky v pracovních listech

Použití obrázků, ale i schémat, fotografií a výstřížků dělá pracovní list zajímavějším, ale mělo by zároveň odpovídat vzdělávacím cílům, obsahu a věku žáků. Žáci v nich mohou vyhledávat, něco dokreslovat, dopisovat nebo vyplňovat. Zdroje obrázků mohou být různé. Výtvarně zdatný učitel si je může nakreslit sám, nebo lze využít časopisy, učebnice, pracovní sešity atd. V dnešní době je velké množství různorodých obrázků, které jsou vhodné pro zařazení do pracovních listů, dostupných na internetu. Při použití těchto obrázků může nastat problém s autorskými právy a šířením pracovních listů.

Dalším zdrojem obrázků mohou být klipartové knihovny. Ty se dají najít v některých počítačových „*programech (Office, grafické editory), kolekce na CD nebo DVD nebo na Internetu (Open Clip Art Library – openclipart.org nebo Clker. com – clker.com).*“ (Maněnová, 2014, s. 37)

Aby byly obrázky i po vytisknutí kvalitní, musíme už při jejich výběru myslet na určité parametry, a to na velikost obrázku a na rozlišení. „*Při vyhledávání obrázků, např. na Googlu, je možné nastavit velikost vyhledávaného obrázku.*“ (Maněnová, 2014, s. 45)

3.6.5 Řazení úloh a doplňující úlohy v pracovních listech

Frýzová (2014, s. 50) upozorňuje na to, že je potřeba při řazení úloh sledovat tyto hlediska:

- „aktivizace již probraných relevantních pojmů, které budou použity v následujících fázích výuky;
- vyvození nového učiva;
- fixace právě probraného učiva;
- aplikační úlohy v závěru“.

Tzv. doplňující úlohy (např. přesmyčky, vybarvování obrázků aj.) by měly být zařazeny až na konci pracovního listu, jelikož jsou sice často zábavné, ale ne úplně vždy souvisí se vzdělávacími cíli. Pokud tyto úlohy žáci nestihnou splnit, učení žáka to nenaruší a často se do jejich plnění žáci pustí doma nebo o přestávce.

Učitelé by měli dále počítat s tím, že některé typy úloh (kreslení obrázku, vlastní charakteristika pojmu...) mohou žákům zabrat různou dobu, jelikož k nim každý žák přistupuje jinak. Pro příklad pečlivému žákovi může zabrat vypracování určité úlohy mnoho času a k následujícím úlohám už se nemusí dostat. (Frýzová, 2014)

3.6.6 Způsoby tvorby pracovních listů

První z možností je tvorba tzv. stříhací metodou neboli koláží. Jedná se o okopírované pasáže z učebnic nebo jiných materiálů, které jsou doplněné texty psané na počítači nebo ručně. Pasáže jsou vystříhány, poskládány na papír v promyšleném pořadí, nalepeny a následně zkopírovány. Plusem tohoto způsobu je, že lze rukou cokoliv dokreslit nebo dopsat. Na druhou stranu okopírované texty mohou mít různé druhy a typy písma, okopírování a výsledná podoba nemusí být dokonalá.

Dalším způsobem je výhradně elektronická metoda, která využívá počítač k vytvoření celého pracovního listu. S ohledem na autorská práva lze využít části pracovních listů nebo obrázky nalezené na internetu. Učitel si ale může v různých programech vytvořit vlastní tabulky, grafy či celá cvičení nebo úlohy. Tento způsob tvorby je sice časově náročnější (především v začátku), ale učitel zároveň může pracovní listy stále aktualizovat či obměňovat podle potřeb. (Příprava pracovního listu, 2013)

Maněnová (2014) pak uvádí jako další metodu kombinaci koláže a elektronické metody. Jakýkoliv tištěný materiál lze oskenovat do počítače, kde je pak nadále elektronicky upraven či doplněn. Po vytištění může učitel pracovní list dále ručně dotvářet.

3.6.7 Další rady a zásady při tvorbě pracovních listů

Další nezmíněné rady a zásady, které mohou učitelům napomoci při tvorbě pracovních listů, jsou:

- tvořit je graficky zajímavé, tak aby zaujaly na první pohled;
- všimnout si, jak jsou dělány pracovní listy z různých nakladatelství;
- vytvořit dostatek kopií pro žáky, jednu pro sebe;
- zábavné pracovní listy, které vytvoří přirozenou potřebu vyřešit – zapojení problémových úloh a úkolů;
- jednoduchost, přehlednost a srozumitelnost – jasné a kratší vyjadřování, brát v úvahu úroveň jazykové stránky žáků;
- vysoký kontrast, tlusté čáry, vhodné písmo – použitelnost pro vkládání do folie;
- dostatek místa pro doplňování pojmů, údajů, vlastních názorů...;
- dobrá čitelnost – černé písmo, velikost vhodná věku žáků;
- volné okraje pro zařazení do kroužkovacích bloků nebo kopírování („2 cm nahoře i dole a 1 cm po stranách, pokud si žáci zakládají materiály dokroužkového bloku, levý okraj by měl být minimálně 2 cm – při oboustranném kopírování to platí i pro pravý okraj.“) (Petty, 2002, s. 274);
- snadná a ekonomická výroba – tisknout černobíle, oboustranně, s málem tmavých ploch, text na bílém pozadí;
- nutnost dostatečného vysvětlení nových pojmů;
- vedení žáků k přemýšlení a zamyšlení se;
- dávat prostor pro společnou práci;
- podněcovat k praktickým činnostem, experimentování, vedení výzkumu;
- od jednoduššího ke složitějšímu – jednodušší úlohy z počátku posílí sebedůvěru;
- nezahlcovat informacemi;
- snažit se o úspěch žáků – „nejprve je vést k pochopení základních postupů, procvičit daný problém, k vyzkoušení nových znalostí a schopností využívat jasné příklady, pak zařazovat složitější případy“ (Maněnová, 2014, s. 33), „klíčem k motivaci je úspěch“ (Petty, 2002, s. 146);

- nezapomínat na doplňující úlohu pro rychlé žáky – například formou poslední otevřené otázky;
- dostatečné využití formátu;
- pomocné ikonky pro menší děti pomohou k orientaci v pracovním listu;
- využití grafického vyjádření úloh a úkolů. (Maněnová, 2014 a Petty, 2002)

Pracovní listy můžeme tvořit elektronickou metodou v textovém procesoru Microsoft Word, OpenOffice.org Writer nebo v programu WordPad, který ale neumožňuje práci s grafy nebo obrázky. Pokud v pracovním listu mají více převažovat grafické prvky, je pro jeho tvorbu vhodný některý grafický editor, například program Draw, malování, Libre Office, Dia nebo Inkscape. (Maněnová, 2014)

3.6.8 Tisk

Doporučuje se tisknout pracovní listy ve formátu PDF, který zaručuje to, že se dá vytisknout kdekoliv a zachová se pokaždé stejný vzhled.

Pracovní listy lze tisknout na laserové i inkoustové tiskárně. Plusem laserové tiskárny je dobrá kvalita a nižší náklady na tisk, avšak není tak ideální na tisk fotografií. U tisku na inkoustové tiskárně hrozí rozmazání textu.

Další variantou je výtisk jednoho pracovního listu, který se pak nakopíruje pomocí kopírky. Praktické je zkusit jeden pracovní list okopírovat a následně ještě upravit podle potřeb kontrast a jas, aby pracovní list byl dobře čitelný a kvalitní. (Maněnová, 2014)

3.6.9 Generátory a zdroje pracovních listů na internetu

Mezi používané generátory pracovních listů, které umožňují tvoření nebo výběr pracovních listů, jsou Worksheets Works nebo Teflnet. Další možnosti, jak získat již vytvořené pracovní listy, jsou webové stránky zaměřeny na vzdělávání, pro příklad: Datakabinet, Dětské stránky, Jdeme do školy, Předškoláci, Pomoc učitelům, I-creative, Metodický portál RVP atd.

Stránky Worksheets Works nabízejí pracovní listy, které si každý uživatel může sestavit sám podle svých potřeb. Nabízejí v závislosti na tématu i různé úrovně obtížností a možnost nastavení vzhledu stránky. Tyto webové stránky tvoří pracovní listy ve formátu PDF. (Worksheetsworks)

Pracovní listy se v dnešní době dají považovat za samozřejmý materiální didaktický prostředek. Samozřejmý proto, že je častěji využívány, než tomu bylo dříve. Pomohla tomu i rozvíjející se technika, která umožňuje elektronickou tvorbu pracovních listů v různých textových procesorech, jejich tisk a rozmnožování, dále pak nabízí mnoho zdrojů a generátorů pracovních listů či prvků použitelných při tvorbě pracovních listů.

Za výrazné pozitivum pracovních listů se dá považovat různorodý význam a funkce, které pracovní listy mohou mít. K výčtu pozitiv naleznete přirozeně i některá negativa, které se při práci s pracovními listy mohou objevit. Důležitý je také fakt, jak jsou pracovní listy vytvořeny a využívány. Při jejich tvorbě je podstatné dodržovat určitá pravidla a doporučení. Ta se týkají především způsobu a četnosti zařazování pracovních listů do výuky, formátu pracovních listů, velikosti písma, typů a řazení úloh a úkolů atd.

4 Kladské pomezí

Jedním z cílů teoretické části této diplomové práce je charakteristika tematického okruhu Místo, kde žijeme s regionálním zaměřením. Regionem, na který jsou pracovní listy zaměřeny, je Kladské pomezí. Následuje proto část popisující podrobněji historické události tohoto území, dále pak geografii, vodstvo, kulturní památky, kulturní akce, významné osobnosti a některé místní produkty a výrobky.

4.1 Historie

Tato podkapitola má za cíl seznámit s významnými událostmi, které v historii ovlivnily obyvatelstvo na území nynějšího Kladského pomezí. Dále se stručně věnuje zastoupení uměleckých stylů v Kladském pomezí.

4.1.1 Název, hranice

Kronikář Kosmas se už v roce 1068 v kronice zmiňuje o bráně strážné, kterou vede cesta do Polska. V latině „porta custodiae“ nebo také „porta terrae“ znamená bránu, dodnes se Brankou označuje kopec nad Starým Městem nad Metují, kterým se vstupuje do údolí Náchodska. Geologické podmínky v této oblasti daly vznik přírodnímu průsmyku, který sloužil ke vstupu nebo odchodu ze země. Tímto průsmykem už v dávné historii vedla významná obchodní stezka „nazývaná kladská (spojovala Prahu s pohraničním hradem v Kladsku) či polská (pokračovala dále na polské území až k Baltu).“ (Brankou do Kladského pomezí, nestr.)

Nyní severovýchodní část Kladského pomezí kopíruje státní hranice mezi Českou republikou a Polskem. Dříve země České království a Kladské hrabství, obě patřící pod země Koruny české, oddělovala hranice stejná, jednalo se ale o hranici zemskou. Na hranici státní se změnila po tom, co Marie Terezie ztratila Kladsko ve Slezské válce. (Brankou do Kladského pomezí)

4.1.2 Husitství

V roce 1421 spadá Jaroměř pod města, která mají husité pod kontrolou. Roku 1423 se spolu s dalšími městy Jaroměř stává „páteří nového východočeského bratrstva.“ (Hovorka, 1996, s. 20)

V bitvě u Skalice 6. ledna 1424 Žižka porazil východočeské pány. Tři roky po bitvě u Lipan císař Zikmund věnuje Jaroměř své manželce Barboře. (Hovorka, 1996)

4.1.3 Slezske války

Slezske války jinak také nazývané války o rakouské dědictví zasáhly i místní obyvatele, a to především neustálou hrozbou vypálení, zabrání zásob jídla a zvířat. Díky pohraničí bylo přes tuto oblast převáženo do kladské pevnosti střelivo a zbraně, stala se také strategicky významnou polohou, která ale byla spojena se strachem, obavami, stavem ohrožení a výboji nepřítele. Kromě toho tudy procházely „vojenské zásobovací kontingenty a prapory císařských pluků.“ (Baštecká, 2004, s. 12)

Jednalo se o tři války v letech 1740–1742, 1744–1745, 1756–1763, z nichž třetí je nazývána jako tzv. válka sedmiletá. Tyto války vypukly po tom, co díky Pragmatické sankci, uzákoňující ženskou nástupnici, dosedla v roce 1740 na trůn po smrti Karla VI. jeho nejstarší dcera Marie Terezie. To vyvolalo odpor kurfiřtů, kteří podle nich měli nárok na trůn, jelikož za manželky měli sestry Karla VI. Jednalo se o bavorského kurfiřta Karla Albrechta, který toužil po Království českém, a saského kurfiřta a polského krále Augusta III., hodlajícího si přivlastnit Markrabství moravské. K nim se přidal ještě pruský panovník Fridrich II. (Baštecká, 2004)

4.1.4 Pevnost Josefov

Poté, co Marie Terezie ztratila území Slezska a Kladska, přišla tak i o pevnosti, chránící sever českých zemí. Nebezpečí se ukázalo hned v sedmileté válce, kdy pruská vojska hladce prošla až k Praze. Bramborová válka odhalila strategický význam místa na soutoku Labe a Metuje, a tak Josef II. rozhodl o vzniku pevnosti Ples, později přejmenována podle zakladatele na Josefov. Paradoxně to bylo v době, kdy válečná taktika začala nabírat odlišný směr než doposud. Už nedocházelo k dobývání pevností, ale k přímému útoku „na pohyblivé části vojenských sborů.“ (Hovorka, 1996, s. 29)

Základní kámen byl položen 3. října 1780. Všichni, kdo se podíleli na stavbě, „museli odpřísáhnout, že zachovají mlčenlivost a vojenské tajemství.“ (Hovorka, 1996, s. 28) Kvůli množství podzemních chodeb se stavby účastnili i kutnohorští havíři. Prvně v Čechách byly použity kamenným uhlím vypalované cihly z Jaroměře. Během žádné války nebyla pevnost plně využita, pouze roku 1866 se před pevností odehrála jedna z bitev mezi Pruskem a Rakouskem. Nikdy však pevnost nebyla dobývána ani obléhána a Josefov roku 1888 přišel o statut pevnosti. Stavby bývalé pevnosti byly ještě v dalších letech využity jako zajatecké tábory. (Hovorka, 1996)

4.1.5 Bramborová válka – válka o bavorské dědictví 1778–1779

Prusové za konce vlády Marie Terezie vpadli na území severních a severovýchodních Čech s cílem překazit plán Rakouska, kterým bylo získání Bavorska. Tento konflikt se obešel bez vážnějších bojů a bitev a stal se tak válkou spíše poziciční. Pruská armáda se objevila v Náchodě, „*císařské vojsko vytvořilo obrannou linii podél řeky Labe od Vrchlabí k Jaroměři a zároveň hlídvalo na řece Metuji u Bohuslavic na novoměstském panství.*“ (Baštecká, 2004, s. 42) Boje na Broumovsku a ve Slezsku a Kladsku probíhaly ještě v roce 1779, než byl uzavřen mír.

4.1.6 Selské povstání – 1775

Ztráty po sedmileté válce, stále se zvyšující neúroda, drahota a robotní povinnost napomáhaly ke vzniku selských nepokojů. Přidaly tomu i nejasnosti ohledně změny robotního systému, kdy se k sedlákům dostaly informace o údajné úpravě roboty, které před nimi vrchnost tajila. První protesty se objevovaly v okolí Teplic, Adršpachu a Stárkova, odkud pronikaly i dál do vnitrozemí. Od února se scházela selská rada, tzv. selské guberno, v jehož čele se ocitl rychtář Antonín Nývlt ze Rtyně, kterého si v této oblasti obyvatelstvo vážilo. Oproti jiným vůdcům nenaváděl ostatní sedláky k násilí, naopak je umírňoval. Přibývaly násilnosti a poté, co vrchnost nepřijala Nývltův návrh o omezení roboty, vydal se 20. března roku 1775 s dalšími sedláky na náchodský zámek. Zde požadovali schválení svých požadavků. Těmito činy se vliv selského guberna rozšiřoval i mimo okolí Náchodska. Skupiny sedláků putovaly krajem a požadovaly změnu v robotních povinnostech. Do historie se zapsala především bitva sedláků u Chlumce, kde se sedláci střetli s vojskem. Většina sedláků bojujících se zemědělským náčiním byla zajata, několik z nich bylo zabito. Za hlavu celé rebelie byl označen a následně zatčen Antonín Nývlt a několik dalších jeho spolupracovníků. Po soudu bylo sedm vzbouřenců popraveno, další dostali tresty formou výprasku či uvěznění v žaláři. (Baštecká, 2004 a Vojsko, 2012)

Povstání tak sice bylo rozehnáno, ale na druhou stranu se tak urychlilo dříve zvažované jednání o změně robotní povinnosti. Marie Terezie 13. srpna 1775 vydává robotní patent, v pořadí čtvrtý, který upravuje robotní povinnosti a je předstupněm ke zrušení nevolnictví. To je zrušeno 1. listopadu roku 1781 za vlády Josefa II. Zrušené nevolnictví je nahrazeno tzv. mírným poddanstvím. To znamená, že „*poddaný se stal osobně svobodným, zůstal však zavázán vrchnosti poslušností a zůstala zachována robota.*“ (Baštecká, 2004, s. 50)

Venkovské kroniky dokazují, že Josef II. byl pro lid pozitivní postavou a lidé ho vnímali jako lidového císaře, který hájil svobodu sedláků a chudiny. Zmínku o Josefu II. můžeme mimo jiné objevit i v povídce Boženy Němcové Babička, kdy babička vypráví dětem o tom, jak dostala od císaře tolar, který nosí provrtaný na krku. (Vojsko, 2012)

4.1.7 Napoleonské války

Oblast Kladského pomezí poznamenaly napoleonské války tak, že přes toto území táhla vojska, nebo zde během tažení pobývala. To přinášelo útrapy v podobě povinného stravování mnoha bezohledných vojáků.

Roku 1813 se mimo jiné na zámku v Ratibořicích konala jednání o protinapoleonské koalici. Vévodkyni Kateřinu Zaháňskou v Ratibořicích v červnu zmiňovaného roku navštívili například tehdejší ruský car Alexander a pruský král Vilém. (Baštecká, 2004)

4.1.8 Železnice

Významným vynálezem 19. století byl parní stroj, který se uplatnil v průmyslu i dopravě. V Kladském pomezí se první železnice objevila v úseku Josefov – Jaroměř – Svatoňovice, jako odbočka trati z Liberce do Pardubic. Byla zprovozněna od 1. května roku 1859 a měla pomoci k povznesení těžby uhlí ve Svatoňovicích a zásobovat uhlím podniky s průmyslovým zaměřením na severovýchodě Čech.

Válka v roce 1866 pozdržela výstavbu další trati, tentokrát směr Choceň – Broumov. Na této trati dlouhé 103,2 km poprvé projel vlak 25. července 1875. Pro zajímavost celá jízda trvala asi 5hodin a 40 minut. Podmínkou pro tuto stavbu byl vznik propojovací tratě mezi Novým Městem nad Metují a Náchodem k trati Josefov – Jaroměř – Svatoňovice. (Baštecká, 2004)

4.1.9 Prusko-rakouská válka 1866 (německá válka, sedmítýdenní válka)

Tato válka, jejíž část se odehrála i v náchodské oblasti, poznamenala téměř celé obyvatelstvo tohoto a blízkého okolí. Jednalo se o konflikt mezi Pruskem a Rakouskem o to, kdo se stane velmocí regionu a bude mít vedoucí pozici v tzv. Německém spolku. „Pruská armáda pod vedením korunního prince Bedřicha Viléma překročila hranice ve třech proudech na Náchodsku a Trutnovsku až 26. resp. 27. června 1866. válka začala.“ (Válka 1866, nestr.)

Bitva u Náchoda se odehrávala v oblasti Branky, Vysokova, Šonova a Václavic. Pruská armáda zde rakouské vojsko porazila a postupovala tak dále do Čech. Po úspěšné bitvě u Skalice a u Svinišťan se Prusové dostali k Hradci Králové. Zde svedli konečnou bitvu 3. července 1866 a rakouská vojska byla poražena. Prusko se tak stalo vítězem celé války a dosáhlo tak svého cíle. (Válka 1866)

Podle některých názorů válku vyhrálo mimo jiné to, že Prusové bojovali s tzv. zadovkami (pušky nabíjené zezadu), které umožňovaly rychlejší střelbu, kdežto Rakušané měli předovky. Rakousku se vymstila i taktika bodákového útoku, při které přišli o mnoho svých vojáků. (Hovorka, 1996)

Po mírové smlouvě podepsané v Praze Rakousko ztratilo některé části (Holštýnsko, Lombardii, Benátky) a vzniklo Rakousko-Uhersko. Německý spolek se rozpadl a pruský král založil Severoněmecký spolek. Na památku těch, kteří padli ve třech bitvách, můžeme v okolí Náchoda narazit na mnoho různých pomníků. Nedaleko náchodského zámku můžeme nalézt také vojenský hřbitov s ostatky vojáků, kteří v této válce zemřeli. V oblasti Kladského pomezí existují dvě naučné stezky, které provází návštěvníky místy, kde došlo k bojům. První stezka „Náchod – Vysokov – Václavice 1866“ byla zřízena v letech 1996-1998 a druhá „Česká Skalice – Svinišťany – Josefov 1866“ byla otevřena v roce 2004.

(Válka 1866, Naučná stezka „Česká Skalice – Svinišťany – Josefov 1866)

4.1.10 Druhá světová válka

Na obranu země proti sílící moci Adolfa Hitlera byla vybudována obranná linie opevnění. Důvody pro stavbu tohoto typu obrany byly protáhlý tvar Československa a velká část hranic státu společná s nepřáteli. *„Pohraniční opevnění bylo řešením, které mělo podstatně ušetřit živou sílu, vázat na sebe značnou část sil nepřítele a umožňovalo mobilní armádě zasahovat na nejohroženějších směrech.“* (Military)

Stavba byla naplánovaná asi na 10 let, po třech letech ale bylo postaveno mnoho objektů včetně protitankových a protipěchotních překážek. Železobetonové stavby byly rozmístěny nejen kolem hranic, ale také ve vnitrozemí pro případ proražení první linie. Vytvořil se tak sled několika objektů od Těšínska přes Jeseníky, Krkonoše, Šumavu až po Zakarpatskou Ukrajinu. Při vyhlášení mobilizace v září 1938 byly všechny dosud postavené opevnění připraveny bránit zemi.

V oblasti Kladského pomezí je několik staveb, které nebyly zničeny, jsou opraveny a zpřístupněny veřejnosti. Bunkrová linie se na hřebenu Jestřebích hor skládá z několika menších pěchotních srubů. Pro příklad jeden z nich s označením T-S 26 se nachází blízko Malých Svatoňovic v oblasti Odolova. Z roku 1937 pochází pěchotní srub Březinka s označením N-S 82 „Březinka“. Nachází se stejně jako pěchotní srub „Lom“ N-S 81 v blízkosti Náchoda. Kromě srubů se dochovala v této oblasti i dělostřelecká tvrz Dobrošov. Jedná se o národní kulturní památku vybudovanou v letech 1936-1938. Přístupné pro zájemce jsou necelé 2 km chodeb v hloubce 20-39 metrů. (Military, Branka, o. p. s. – Opevnění, 2015)

O statečnosti některých obyvatel během války svědčí následující příběh. Členové odbojové skupiny – sokolské organizace S 21 B se roku 1942 spojili s členy výsadkové jednotky Silver A z Londýna, která na území bývalého Československa plnila úkoly. Jiří Potůček byl jeden z parašutistů, který s pomocí vysílačky Libuše plnil úkoly a spojoval se s Londýnem. Potůček měnil po výsadku své úkryty a působiště. Jedním z jeho skrýší byly i Ležáky. V době, kdy Potůčka ukrývala dočasně rodina Burdychových na Bohdašíně-Končinách u Červeného Kostelce, hledalo jeho i s jeho vysílačkou gestapo. Po výsledku jednoho z těch, kteří s ukrýváním Potůčka pomáhali, bylo jeho působiště prozrazeno. Gestapu Potůček unikl, avšak za jeho skrývání byla popravena většina rodiny Burdychových i další spolupracovníci parašutistů ze skupiny S 21 B.

Oběti připomíná pomník, podstavec se sochou ženy, který je umístěn na Bohdašíně. Mimo jmen popravených členů odbojové sokolské skupiny je zde uvedeno také jméno parašutisty Jiřího Potůčka, který byl zastřelen u Pardubic několik dní po útěku z Bohdašína. Bohdašín a Kostelec měl postihnout stejný osud jako Ležáky a Lidice. Naštěstí toho byly ušetřeny. (Laštovička, 2015)

4.1.11 Česko-kladské vztahy

Kladsko bylo do roku 1742 součástí českého království, poté patřilo k Prusku. Vazba Kladska na Čechy postupně opadala, podporovala ji jen církevní správa, jelikož až do 70. let 20. století Kladsko patřilo pod pražskou arcidiecézi. I v důsledku germanizace českých obyvatel v Kladsku ubývalo a koncem 20. století „*se jeho zbytky udržely jen těsně při českých hranicích (tzv. Český koutek – hlavně okolí Čermné a Stroužného)*.“ (Musil, 2007, s. 157)

Po první i druhé světové válce se Česko neúspěšně snažilo o připojení Kladska nebo jeho části. S rozvojem turistiky se někteří čeští obyvatelé dostávali na území Kladska. Po dohodě v 60. letech 20. století dojížděly ženy z Kladska do pohraničních textilních závodů za prací. Uzavíraly se také družební vztahy mezi obcemi. Avšak až po roce 1989 došlo k opravdové spolupráci mezi polským Kladskem a českými sousedními regiony. (Musil, 2007)

Příkladem snahy o rozvoj příhraniční spolupráce je vytvoření česko-polského Euroregionu Glacensis neboli Euroregionu Pomezí Čech, Moravy a Kladska, do kterého spadá svým územím i Kladské pomezí. Tento euroregion funguje od podepsání dohody v roce 1996. (Euroregion Glacensis)

4.1.12 Umělecké slohy v Kladském pomezí

V Kladském pomezí jsou zastoupeny různé architektonické a umělecké styly především na významných památkách. Uvádíme některé z nich:

- **baroko** – broumovská skupina kostelů (Bezděkov nad Metují, Božanov, Broumov, Heřmánkovice, Otovice, Ruprechtice, Šonov, Verněřovice, Vižňov, vyhlídka Hvězda v Broumovských stěnách), „Kabinet trpaslíků“ sochy Matyáše Brauna v zahradě u zámku Nového Města nad Metují;
- **secese** – interiéry zámku Nové Město nad Metují;
- **art deco, rondokubismus a funkcionalismu** – interiér zámku Nové Město nad Metují;
- **renesance** – zámek Náchod, náměstí v Novém Městě nad Metují, zámek Adršpach;
- **gotika** – Klášter a kostel Nanebevzetí Panny Marie Police nad Metují – raně gotický portál, obranná věž s hladomornou zámku Náchod;
- **klasicismus- empír** – zámek Ratibořice;
- **kubismus** – budova ZUŠ Červený Kostelec (Josef Gočár);
- rané období tvorby Josefa Gočára - Wenkeův obchodní dům Jaroměř (1909–1911).

(Daňková, 2011, Radoňová, 2012, Branka, o. p. s. – Církevní památky, Hrady a zámky, 2015)

4.2 Geografie

4.2.1 Poloha

Kladské pomezí patří mezi pět regionů, které dohromady utváří Královéhradecký kraj. Mimo Kladské pomezí je to pak Český ráj na západě, Hradecko na jihu, Orlické hory a Podorlicko na východě, Krkonoše a Podkrkonoší na severu. Kladské pomezí zabírá severovýchodní oblast tohoto kraje, obecně lze říci, že přibližně kopíruje území okresu Náchod.

Tento turistický region či oblast má velkou část své hranice sousedící s Polskou republikou. Jedná se tak z části o příhraniční oblast, která je známá svou rozmanitostí. Nalezneme zde ukázky přírodního bohatství, historické památky a stavby, zajímavé kulturní akce a mnohé turistické cíle. Na mapě je Kladské pomezí dobře k nalezení, jelikož vyplňuje Broumovský výběžek.

4.2.2 Povrch

Z geomorfologického hlediska patří severní a střední část Kladského pomezí do Krkonoško-jesenické subprovincie, jižní část tohoto regionu pak už spadá pod subprovincii zvanou Česká tabule. Povrch Kladského pomezí má spíše kopcovitý charakter – pahorkatiny a vrchoviny, méně se pak v této oblasti objevují roviny. (Česká republika – atlas, 2010)

Přes severnější polovinu území se rozkládá Broumovská vrchovina, dále Broumovské stěny, Adršpašsko-teplické skály, Jestřebí hory, Javoří hory a osamocená stolová hora Ostaš.

Broumovské stěny jsou hřeben, který se nachází v oblasti mezi Policí nad Metují a Broumovem a navazuje na Góry Stolowe – polský národní park. Zajímavými místy v Broumovských stěnách jsou kaple Hvězda nebo přírodní skalní hříby. Najdou se zde i některá místa pro horolezce. (Branka, o. p. s. - Příroda, 2015)

Adršpašsko-teplické skály jsou největším skalním městem v České republice, jedním z nejrozsáhlejších souvislých skalních masivů ve střední Evropě a současně i národní přírodní památkou. Vhodnými místy, odkud lze do těchto pískovcových skal vyrazit, jsou Teplice nad Metují nebo Adršpach. S různorodými skalními útvary nás seznamují prohlídkové okruhy spojené roklí, které provází přírodními labyrinty, případně umožní

projížděku po skalním jezírku. „Mezi nejznámější skalní útvary se řadí Milenci, Starosta a Starostová, Homole cukru, Skalní koruna nebo Lední medvěd.“ Tyto skály jsou mimo běžných turistů rájem pro horolezce. Na nejvyšším vrcholu Teplických skal – Čapím vrchu nalezneme rozhlednu Čáp. (Branka, o. p. s. - Příroda, 2015, nestr.)

Na jih od Adršpašsko-teplických skal se ještě nacházejí Jiráskovy skály, na sever pak Křížový vrch. Jedná se o menší pískovcové skály. Na okraji Jiráskových skal lze vidět barokní zámek Bischofstein, Černé jezírko nebo zříceninu hradu Skály.

Výrazným místem okolí Police nad Metují je stolová hora Ostaš s nadmořskou výškou 700 m n. m., která ukrývá další skalní útvary. Jeden z turistických okruhů spojuje Ostaš s blízkými Kočičími skalami, ve kterých dominuje skalní útvar nazvaný Kočičí hrad.

Javoří hory se rozkládají při hranici s Polskem na úplném severu regionu. Tvoří je „lesnatý hřeben s výraznými vrcholy převažujícími okolní krajinu.“ Nejvyšším vrcholem s rozhlednou je Ruprechtický Špičák (880 m n. m.), umožňující krásné výhledy. (Branka, o. p. s. - Příroda, 2015, nestr.)

Jestřebí hory jsou celkem oblíbené díky možné pěší turistice, cykloturistice a v zimě upravovaným běžeckým trasám. Po hřebenu hor se táhne obranná bunkrová linie z doby druhé světové války. Nejvyšším vrcholem a zároveň i rozhlednou je Žaltman (739 m n. m.). (Branka, o. p. s. – Příroda, 2015)

4.2.3 Vyhlídky a rozhledny

Mimo zmiňované rozhledny na nejvyšších vrcholcích hor, skal či stěn (Ruprechtický Špičák, Čáp, Žaltman) existuje v oblasti Kladského pomezí mnoho rozhleden a vyhlídkových míst. Například rozhledna Na Signálu u Slavíkova, rozhledna Žernov, rozhledna Slavětín na Markoušovickém hřebeni či rozhledna Sendraž. Z vyhlídkových míst je využívána rozhledna Jiráskovy chaty na Dobrošově, vyhlídkové věže zámků v Náchodě nebo Novém Městě nad Metují atd. (Branka, o. p. s. – Příroda, 2015)

4.2.4 Chráněná území

Přibližně přes polovinu turisticky významného Kladského pomezí se rozkládá Chráněná krajinná oblast Broumovsko s rozlohou 410km². Byla zřízena roku 1991, patří k chráněným krajinným oblastem vrchovinného typu a zahrnuje především stolové hory a skalní města. (Branka, o. p. s. – Chráněná krajinná oblast Broumovsko, 2015)

Národní přírodní rezervace Adršpašsko-teplické skály „byla vyhlášena v roce 1993 k ochraně zachovalých celků skalních měst.“ O něco později, v roce 1956, vznikla národní přírodní rezervace Broumovské stěny. (Branka, o. p. s. – Příroda, 2015, nestr.)

4.3 Vodstvo

Většina území Kladského pomezí spadá pod povodí Labe, severní část území díky řece Stěnavě do povodí řeky Odry. Mezi významnější řeky protékající Kladským pomezím patří zmiňované Labe a Stěnavá a dále řeka Úpa a Metuje. Stěnavá protéká městy Meziměstí a Broumov a dále teče do Polska. Labe se klikatí Jaroměří, ve které se stéká s Úpou i Metují. Řeka Úpa teče skrz Úpici a Českou Skalici, Metuje protéká Teplicemi nad Metují, Hronovem, Náchodem a v Kladském pomezí pramení.

Největší vodní plochou Kladského pomezí je vodní nádrž Rozkoš nacházející se na kraji města Česká Skalice. Toto vodní dílo bylo vytvořeno především jako nádrž proti povodním, využívá se ale i k rekreaci, pro koupání, plachtění, rybaření atd.

Výraznější vodní plochy jsou rybníky Špínka a Brodský, které leží vedle sebe blízko Červeného Kostelce. Rybník Brodský s autokempem je vyhledávaným místem místních i turistů, a to díky různým kulturním akcím a množstvím sportovních aktivit. (Česká republika – atlas, 2010)

Kvalitní a čistá je podzemní voda z Adršpašsko-teplických skal díky pískovci, který funguje jako vodní filtr. Do celé republiky se tato voda dostává v podobě stolní vody s názvem Toma Natura. (Adršpach.cz)

Nejen obyvatelé Náchoda mají možnost od roku 2011 zdarma získávat z nového prameníku minerální vodu Idu. Tato kyselka byla dříve součástí lázní Běloves, které byly koncem 20. století zavřeny. Léčili se zde lidé s kardiovaskulárními onemocněními a s bolestmi pohybového systému. (Machová, 2011)

4.4 Kulturní památky

4.4.1 Zámky a zříceniny

Zámek Náchod je komplex o pěti nádvořích se zámeckou věží a dominantou města Náchod. Původně gotický hrad byl přestavěn do renesančního a raně barokního stylu na přelomu 16. a 17. století, což dokazují typická renesanční sgrafitová psaníčka na fasádě. V zámku jsou vystaveny zajímavé exponáty – např. bruselské tapiserie.

Součástí areálu zámku je i medvědárium zřízené v roce 1994, údajně největší medvědinec v České republice. Nachází se v bývalém hradním příkopu a obydlují ho dva medvědi, kteří byli odebráni cirkusovému drezérovi. Medvědi byli pokřtěni jako František a Františka, ale jsou více známí pod jmény Ludvík a Dáša. (Zámek Náchod)

Zámek Nové Město nad Metují je architektonicky spojen s náměstím a patří k němu i zámecká zahrada s dřevěným krytým mostem. Zámek byl původně hradem, který měl chránit město. Zatím naposledy byl přestavěn na počátku 20. století architekty Dušanem Jurkovičem a Pavlem Janákem. „*Ze zámku se stalo moderní sídlo, vyzdobené předními českými umělci 1. poloviny 20. století ve stylech secese, art deco, kubismu a funkcionalismu. Současně však byla restaurována dochovaná výzdoba z časů renesance a baroka.*“ Vlastníkem zámku je od roku 1908 dodnes (s výjimkou doby znárodnění) rodina Bartoňů z Dobenína. (Nové Město nad Metují – zámek)

Zámek Ratibořice v empírovém stylu bylo letní sídlo vévodkyně Zaháňské. Je součástí Babiččina údolí a je tak hojně navštěvován i díky dílu Boženy Němcové „Babička.“

Dosud jmenované zámky jsou národními kulturními památkami. (Branka, o. p. s. – Hrady a zámky, 2015)

Adršpašský zámek je využíván jako muzeum horolezectví a informační centrum. Stojí na místě bývalé tvrzi a současným majitelem je obec Adršpach, která zajistila poslední rekonstrukci v roce 2013–2014. (Radoňová 2012 a 2014)

Na území Kladského pomezí se vyskytuje několik zřícenin hradů. Pro příklad uvádíme zříceninu středověkého hradu Vízmburk, která se nachází nad údolím řeky Úpy blízko Havlovic. (Branka, o. p. s. – Hrady a zámky, 2015)

4.4.2 Církevní památky

Benediktinský klášter v Broumově má dodnes barokní podobu z 18. století, o kterou se postaral Kilián Ignác Dientzenhofer. Při prohlídce kláštera mohou návštěvníci vidět kromě interiéru vyzdobeného umělci pražského baroka také vzácnou klášterní knihovnu, kopii Turínského plátna a ve sklepeních mumie vamberských občanů. Ke klášteru patří i klášterní zahrada. Poslední opravy kláštera probíhaly v letech 2014–2015. (Branka, o. p. s., – Církevní památky, 2015)

Dřevěný hřbitovní kostel Panny Marie nacházející se také v Broumově, je to „nejstarší celodřevěná sakrální stavba na území České republiky. Kostel byl postaven bez použití jediného hřebíku.“ (Branka, o. p. s., – Kulturní památky, 2015, nestr.)

Kaple Panny Marie Sněžné - Hvězda v Broumovských stěnách je postavena v barokním stylu se zajímavým půdorysem ve tvaru hvězdy. Další dílo Kiliána Ignáce Dientzenhofera se nachází mezi Broumovem a Policí nad Metují.

Klášter a kostel Nanebevzetí Panny Marie v Polici nad Metují vyniká raně gotickým lomeným portálem.

Ke kostelu sv. Jana Křtitele ve Rtyni v Podkrkonoší patří dřevěná zvonice, nejceněnější zvonice tohoto druhu v České republice.

Jedním z poutních míst Kladského pomezí je kostel a studánka v Malých Svatoňovicích. Ke studánce se váže pověst o zázraku ve formě uzdravení nemocných. (Branka, o. p. s., Církevní památky, 2015)

4.4.3 Pevnosti, opevnění a vojenské památky

Informace o těchto typech památek se nacházejí v části o historii Kladského pomezí (4.1.10), proto je zde uveden jen seznam těch nejvýznamnějších. Pevnost Josefov u Jaroměře z 18. století, dějiště bojů prusko-rakouské války 1866, dělostřelecká tvrz Dobrošov u Náchoda, pěchotní srub Březinka u Náchoda, bunkrová linie na hřebenu Jestřebích hor (pěchotní srub T-S 26, ...).

4.4.4 Lidová architektura, památkové rezervace

V téměř celé oblasti Kladského pomezí můžeme sledovat lidové stavby, a to kupříkladu „roubené chalupy, bohatě zdobené statky, zvonice či drobné sakrální stavby.“ Pro oblast Broumova je z architektonického hlediska typický tzv. klasicistní dvorcový statek. (Branka, o. p. s., – Lidová architektura, 2015, nestr.)

Města Nové Město nad Metují, Josefov (část Jaroměře) patří do městských památkových rezervací, zato Broumov, Jaroměř, Náchod, Police nad Metují a Stárkov do městských památkových zón. (Branka, o. p. s. – Kulturní památky, 2015)

4.4.5 Chaty a útulny

Češi jsou známí jako národ chatařů. Dále jmenované chaty či útulny ale plní a plnily jiné funkce, než klasické chaty. Slouží jako místa odpočinku, rozhledu či možnost občerstvení především pro turisty. Většinou se nachází na hřebenech hor nebo v blízkosti nějakého atraktivního místa.

Jiráskova chata na Dobrošově je stavba nad Náchodem. Její současnou podobu navrhl architekt Dušan Jurkovič. Rozhledna, která je součástí objektu, umožňuje výhled do kraje. Chata nabízí občerstvení i ubytování například pro turisty, kteří navštíví o blízkou dělostřeleckou tvrz Dobrošov.

Stejný architekt se postaral o dnešní podobu Bartoňovy útulny, která dříve bývala mlýnem. Chata se nachází se mezi Náchodem a Novým Městem nad Metují v malebném údolí řeky Metuje. Navštěvují ji turisté putující po stezce, která se klikatí údolím podél řeky.

Oblíbenými cíli turistů jsou i chaty v jiných oblastech než kolem Náchoda. Jednou z nich je chata Řehačka neboli Jestřebí bouda. Jak je již z názvu patrné, chata stojí v Jestřebích horách, konkrétněji v osadě Paseky blízko Radvanic. Chata Hvězda z Broumovských stěn se nachází nedaleko Kaple Hvězda. Pochází z poloviny 19. století a vyznačuje se zajímavým švýcarským stylem. (Branka, o. p. s. – Lidová architektura, 2015)

4.4.6 Zajímavá místa

Ratibořice neboli Babiččino údolí je jedním z nejnavštěvovanějších míst Kladského pomezí. Malebná krajina na řece Úpě je spjata s velmi známým dílem „Babička“ od Boženy Němcové, podle kterého je také pojmenovaná. Tato národní kulturní a národní přírodní památka propojuje několik dílčích památek a míst – Staré bělidlo, Rudrův mlýn, Ratibořický zámek, Viktorčín splav a sousoší Babičky s vnoučaty. Ratibořice si zachovávají kouzlo jak díky krajině a památkám, ale také díky některým akcím, při kterých mohou turisté potkat některé oživé postavy z povídky Babička.

Dalším oblíbeným výletním místem, které se nachází na soutoku Metuje a Olešenky, je tzv. Peklo. V tomto koutku se nachází Bartoňova útulna, o které už jsme se zmiňovali. Jedinou hvězdárnu na území Kladského pomezí můžeme nalézt v Úpici. Hvězdárna je nyní odborným pracovištěm, avšak otevřena v roce 1959 byla amatéry a členy

astronomického kroužku. Nyní je v popředí vědeckého výzkumu Slunce, zdejší odborníci se ale také mimo výzkumu snaží o popularizaci a vzdělávací činnost. Součástí hvězdárny je i meteorologická stanice. Hvězdárna zájemcům nabízí pozorování noční oblohy, Slunce nebo zajímavých či ojedinělých úkazů, dále přednášky, vzdělávací pořady a možnost seznámení se s astronomickou technikou. Součástí hvězdárny je i areál pro vícedenní výlet. (Kordulák, 2011)

4.4.7 Lázeňství

„Lázeňství má na české i polské straně Kladského pomezí mnohaletou tradici.“ (Ekrt a Poláková, 2013, s. 8) Na polském území dodnes fungují lázně v městech Kudowa Zdroj, Polanice Zdroj, Duszniki Zdroj. (Machová, 2011). Lázně Běloves na české straně byly zavřeny a nedaří se jejich činnost obnovit, a tak na českém území Kladského pomezí fungují pouze jediné lázně, lázně Velichovky.

Velichovky jsou obec, která je známá především díky lázeňské tradici s počátkem v roce 1897. Najdeme ji nedaleko Jaroměře u pomyslné hranice Kladského pomezí. Zdejší lázeňské zařízení se zaměřuje na pacienty s problémy s pohybovým aparátem. Odborníci zde využívají přírodního zdroje léčivé křídové slatiny (rašeliny) k nejrůznějším procedurám (zábaly, koupele atd.). (Lázně Velichovky)

4.4.8 Muzea a galerie

Muzeí je v regionu Kladského pomezí velké množství, uvedeme je podle měst, ve kterých se nachází.

V Náchodě sídlí Regionální muzeum představující dějiny Náchodska. Zajímavostí muzea jsou figuríny v životní velikosti nebo model opevnění z období 2. světové války, který je největší v naší republice. Na své si v Náchodě přijdou i příznivci výtvarného umění, kteří mohou navštívit Galerie výtvarného umění v prostorách bývalé zámecké jízdárny.

Hronov je nedomyslitelně spjat se spisovatelem Aloisem Jiráskem, což dokazují i zdejší muzea. Muzeum Aloise Jiráska v prostorách místního divadla představuje především osobu Aloise Jiráska, jeho dílo a literární postavy z jeho děl. Nedaleko muzea nalezneme roubenou stavbu z 18. století Rodný domek Aloise Jiráska, ve kterém strávil své dětství. Za poznáním práce mlynáře v období meziválečném se mohou zájemci vydat do Mlýna Dřevíček v Horním Dřevíči nedaleko Hronova.

V prostorách broumovského Benediktinského kláštera najdeme Muzeum Broumova, uchovávající umělecké předměty z různých období, ale i zbraně, kroje, betlémy atd. (Branka, o. p. s. – Kulturní památky, 2015)

Další muzeum, které představuje známé spisovatele, je Muzeum bratří Čapků v Malých Svatoňovicích. „*Expozice o životě a díle bratří Čapků je umístěná v domě, kde žila Čapkova rodina.*“ (Branka, o. p. s. – Kulturní památky, 2015, nestr.)

V Městském muzeu ve Rtyni v Podkrkonoší je k vidění nejen historie města a dokumenty o selském povstání, ale také expozice hornictví a těžby rud a uhlí, která do roku 1990 probíhala v Jestřebích horách asi 400 let.

Město Červený Kostelec nabízí zájemcům muzeum v Domku Boženy Němcové. Tento kupecký domek obývala na krátkou dobu Božena Němcová. V blízkosti domku je v jedné zahradě umístěn symbolický hrob Viktorky, postavy z povídky Babička. (Branka, o. p. s. – Kulturní památky, 2015)

Boženu Němcovou připomíná také Muzeum Boženy Němcové tentokrát v České Skalici. K muzeu patří ještě Barunčina škola, do které Božena Němcová jako Barbora Panklová chodila v letech 1824-1833. Nachází se zde „*vzorově upravená školní třída a byt pana učitele z počátku 19. století.*“ (Branka, o. p. s. – Kulturní památky, 2015, nestr.)

Jaroměř je město, kde lze navštívit různorodá muzea. Jedním z nich je Železniční muzeum a výtopna, které představuje nejen parní lokomotivy, ale i další historické lokomotivy. Turisté se mohou těmito opravenými stroji svést během jízd muzejních vlaků. Nevšední je také Muzeum magie a kouzel nabízející informace o vzniku čarování a magie, ukázkou rekvizit nebo dřevěné pohádkové bludiště. (Branka, o. p. s. – Kulturní památky, 2015)

Městské muzeum v Jaroměři sídlí ve významné budově. Wenkeův dům, který projektoval Josef Gočár jako obchodní dům, je významná památka moderní české architektury. Muzeum tak ukazuje mimo samotného interiéru a exteriéru stavby i historii vzniku této stavby, Gočárův nábytek nebo galerii rodáků z Jaroměře. Historii rakousko-uherské armády odkrývá První vojensko-historické muzeum M. Frosta v Jaroměři a Městské muzeum v Josefově „*představuje historii královského věnného*

města Jaroměře a císařské pevnosti Josefov.“ (Branka, o. p. s. – Muzea a galerie, 2015, nestr.)

V Polici nad Metují jsou v jedné budově umístěna hned dvě zajímavá muzea. Prvním z nich je Muzeum stavebnice Merkur, které zprostředkovává historii a současnost známé české hračky a jejíž princip spočívá ve spojování kovových částí šroubky. Druhou částí budovy je Muzeum papírových modelů fungující teprve od roku 2012. Muzeum nabízí expozici modelů, ale i možnost vyrobit si vlastní papírový model. (Slavíková a Hejnyš, 2012)

4.5 Kulturní akce

Ty nejvýznamnější kulturní akce, které mají svou tradici, jsou řazeny podle měst, kde se konají.

Tab. 1 – Kulturní akce Kladského pomezí

Adršpach	Dřevorubec roku – dřevorubecké závody	leden
Broumov	Za poklady Broumova – festival klasické hudby	červen
Červený Kostelec	Mezinárodní folklorní festival – tanec a hudba folklorních souborů z celého světa	srpen
Česká Skalice	Za Babičkou Boženy Němcové do Ratibořic – oživé postavy povídky Babička vítají návštěvníky Ratibořic	červen
	Jiřinkové slavnosti – výstava jiřinek s tradicí od roku 1937, divadlo, výtvarné dílny, soutěž o nejkrásnější jiřinku	září
Hronov	Jiráskův Hronov – mezinárodní festival ochotnického divadla	srpen
Josefov	Otvírání pevnosti – zahájení turistické sezóny v Josefově	březen/duben
	Josefovská slavnost a Boj o pevnost – slavnost s kulturním programem – rekonstrukce bitvy, pochod vojenských jednotek městem...	červenec
	Brutal Assault – čtyřdenní festival metalové hudby	srpen

Náchod	Prima sezóna – festival studentské tvořivosti (divadla, kapely, fotografie) jazzový koncert	květen
	Kuronské slavnost – kulturní program na zámku	září
Nové Město nad Metují	Novoměstský hrnc smíchu – soutěžní přehlídka filmových a televizních komedií	červen
	U nás na zámku – menší festival pro celé rodiny na zámku	červen
Rtyně v Podkrkonoší	Koletova Rtyně – festival dechové hudby	květen
Teplice nad Metují	Mezinárodní horolezecký filmový festival – soutěžní přehlídka filmů se sportovním (horolezeckým) tématem	srpen

(Branka, o. p. s. – TOP akce, 2015)

4.6 Významné osobnosti

4.6.1 Spisovatelé

Asi nejznámější z kategorií osobností Kladského pomezí jsou spisovatelé.

Božena Němcová (1820–1862) se narodila ve Vídni jako Barbora Panklová, ale celý život žila na území Čech. Své dětství prožila v Ratibořicích, jelikož tam její rodiče pracovali u vévodkyně Zaháňské. V této době na ni měla vliv i její babička Magdalena Novotná. Božena Němcová se provdala už ve svých sedmnácti letech za Josefa Němce, úředníka finanční stráže. Kvůli jeho časté změně pracovního působiště se museli často stěhovat (Praha, Chodsko, Litomyšl, Červený Kostelec, Slovensko...) K literární činnosti ji přivedl pobyt v Praze, kde se seznámila s některými českými spisovateli. Pobyt na Chodsku pro Němcovou znamenal zaměření se na pověsti, lidové zvyky a venkovský život. Manželství Němcové nebylo šťastné, po přeložení manžela do Uher se vrátila i s dětmi do Prahy. Postupně přibývaly problémy s financemi, Němcová churavěla a zemřel jí syn Hynek. Právě v těchto těžkých chvílích vzniklo její nejznámější dílo *Babička*. Tato významná spisovatelka zemřela předčasně ve 42 letech na vyčerpání.

Božena Němcová byla sběratelkou lidové slovesnosti a při převypravování pohádek, legend či pověstí některé motivy upravovala, aby ukazovaly typické postavy a prostředí českého lidu. K známým pohádkám z pera Boženy Němcové patří Chytrá Horákyň, O princezně se zlatou hvězdou na čele, O hloupém Honzovi, Čert a Káča aj. V dalších jejich dílech se odrážela místa, kde žila, ale i její zkušenosti, například ze sociálního pohledu (Divá Bára, Karla, Pohorská vesnice, Chudí lidé, V zámku a podzámčí, Obrazy z okolí Domažlic atd.).

Dílo Babička s podtitulem Obrazy z venkovského života se považuje za vrchol tvorby Němcové. Zachycuje vzpomínky z dětství na Ratibořice a okolí a v povídce se tak dozvídáme o životě prostých lidí během jednoho roku. Po příjezdu babičky na Staré bělidlo líčí život její rodiny a jiných místních lidí, dále jejich vztahy a osudy a také proměnu přírody v průběhu roku.

(Polášková, Milotová a Dvořáková, 2006)

Alois Jirásek (1851–1930) se narodil v Hronově do selské rodiny. V rodném městě absolvoval i základní školu. Dále navštěvoval německé gymnázium v Broumově i české gymnázium v Hradci Králové. Poté, co se rozhodl pro studium historie na Filosofické fakultě v Praze, se stal profesorem na střední škole v Litomyšli a pak i v Praze. Byl také talentovaným malířem. I když žil v Praze, byl celý život s rodným krajem spjat. Přátelil se s mnoha osobnostmi českého národa, pracoval jako redaktor časopisu a zastával samostatnost českého a slovenského národa. Mimo literární činnosti se věnoval i politice. Jeho ostatky jsou uloženy na hronovském hřbitově.

Jirásek je považován za předního tvůrce české historické prózy, který vytvořil rozsáhlý a ucelený umělecký obraz českých dějin. Psal české realistické romány s historickou tematikou, obzvláště ho zajímala husitská doba. Jirásek tvořil s pečlivým studiem pramenů ve snaze zachování objektivity. Mezi nejznámější díla toho autora patří Staré pověsti české, povídky Skaláci, Z Čech až na konec světa a romány Bratrstvo, U nás, Mezi proudy, Skály, Temno, Proti všem, Husitský král, Psohlavci, F. L. Věk atd. Mimo prózu napsal i divadelní hry (Jan Hus, Jan Žižka, Lucerna...).

(Polášková, Milotová a Dvořáková, 2006 a Branka, o. p. s. – Slavné osobnosti, 2015)

Bratři Čapkové

Josef a Karel Čapkovi byli v meziválečném Československu významné osobnosti kulturního života. Měli ještě starší sestru Helenu a s rodiči žili v Malých Svatoňovicích a v Úpici.

Karel Čapek (1890–1938) byl nejen spisovatelem, ale také překladatelem a žurnalistou. Narodil se v Malých Svatoňovicích jako třetí dítě. Čapek vystudoval gymnázium v Hradci Králové, poté filosofii na Univerzitě Karlově v Praze a dále v Berlíně a Paříži na Sorbonně. Byl režisérem Divadla na Vinohradech, psal do Lidových novin a vytvořil pestrý literární odkaz. Spolu s bratrem prostřednictvím literatury kritizovali, požadovali návrat k lidství, svobodnému bratrství a spravedlnosti. Karel Čapek zemřel roku 1938 v Praze na zápal plic.

Společnými díly bratrů Čapkových jsou Zářivé hlubiny a jiné prózy a Krakonošova zahrada. Příklady samostatných děl Karla Čapka jsou dramata RUR, Ze života hmyzu, Krakatit, protiválečná dramata Bílá nemoc a Matka, povídky Povídky z jedné kapsy, Povídky z druhé kapsy, protiválečný román Válka s mloky, trilogie Hordubal, Povětroň a Obyčejný život nebo Hovory s T. G. Masarykem.

Tento autor tvořil i pro děti - Devatero pohádek a Dášeňka, čili život štěněte. V Devateru pohádek autor v Doktorské pohádce část děje zasazuje do měst jeho rodného kraje.

Josef Čapek se narodil v Hronově. Byl především malířem, ale také psal, a to jak samostatně, tak s bratrem. Ve výtvarné oblasti ho ovlivnil kubismus, který dále rozvinul a modifikoval. Působil jako redaktor v Národních listech a později v Lidových novinách. Zemřel v roce 1945 v koncentračním táboře.

Nejznámějším literárním dílem Josefa Čapka je Povídání o pejskovi a kočičce. Dalšími díly jsou básnické povídky Lelio, novela Stín kapradiny, existenciální próza Kulhavý poutník či Básně z koncentračního tábora.

(Polášková, Milotová a Dvořáková, 2006 a Branka, o. p. s. – Slavné osobnosti, 2015)

Josef Škvorecký (1924–2012) narozený v Náchodě byl slavným spisovatelem, překladatelem a nakladatelem. Jako mladý studoval náchodské gymnázium, poté pracoval jako pomocný dělník v továrně. Na univerzitu nastoupil až po konci války, kdy

byly vysoké školy zase otevřeny. Navštěvoval Filozofickou fakultu v Praze obor angličtina a filozofie. Následně šel na vojnu. Pracoval jako učitel a také jako redaktor Světové literatury ve Státním nakladatelství krásné literatury. V roce 1968 odešel do USA a následně do kanadského Toronta, zde se svojí manželkou, spisovatelkou Zdenou Saliverovou, založili exilové nakladatelství 68' Publishers. Toto nakladatelství vydávalo hlavně původní beletrii českých autorů, kteří byli buď v emigraci, nebo nesměli v Československu publikovat. Po roce 1989 se Josef Škvorecký do Čech i rodného města vracel. Zemřel v roce 2012 v Torontu.

Josef Škvorecký překládal anglo-americkou literaturu a napsal několik románů, povídek, detektivních příběhů a filmových scénářů. V jeho některých dílech zobrazuje své zážitky z vojny nebo z rodného města, a to v roli Dannyho Smiřického. Mezi jeho nejznámější díla patří román Tankový prapor, povídky Prima sezóna, román Zbabělci či detektivní příběhy Hříchy pro pátera Knoxe.

(Polášková, Milotová a Dvořáková, 2006 a Branka, o. p. s. – Slavné osobnosti, 2015)

Egon Hostovský (1908–1973) je dalším spisovatelem, který se narodil v Hronově. Během svého života působil jako diplomat ve Francii, Norsku, Dánsku a USA. Kvůli svému židovskému původu emigroval za 2. světové války, kvůli komunistickému převratu pak znovu v roce 1948 do USA.

V jeho dílech se objevují introvertní hrdinové, kteří jsou osamělí kvůli emigraci a mají pocit vykořeněnosti a úzkosti. V částečně autobiografickém románu Všeobecné spiknutí je hrdinou spisovatel z Náchoda, který z New Yorku vzpomíná na svůj kraj a své mládí. Další díla jsou například Sedmkrát v hlavní úloze či Cizinec hledá byt.

(Polášková, Milotová a Dvořáková, 2006 a Branka, o. p. s. – Slavné osobnosti, 2015)

4.6.2 Další osobnosti

Architekt Jan Letzel (1882–1956) původem z Náchoda působil zejména v Japonsku. Proslavil se mimo jiné tím, že v Hirošimě byl podle něho postaven dům, který jediný přestál útok atomové bomby při druhé světové válce.

Jindřich Freiwald (1890–1945), také architekt pocházel z Hronova. Projektovat několik budov v různých městech Kladského pomezí. V Hronově Jiráskovo divadlo a městskou spořitelnu, v Červeném Kostelci a České Skalici budovy městského úřadu nebo budovu Městské knihovny v Novém Městě nad Metují.

Město Jaroměř je rodným městem hned několika umělců. Malíř Josef Šíma byl světově proslulý a působil ve Francii. Patřil k zakládajícím členům Devětsilu. Otakar Španiel (1881–1955) byl významným sochařem, který vytvořil několik bust slavných osobností (Aloise Jiráska, Bedřicha Smetany...) Jeho dílem je i pomník T. G. Masaryka na Hradčanském náměstí v Praze. I sochař Josef Wagner (1901-1957) je rodákem z Jaroměře. Jeho pomník Jaroslava Vrchlického nalezneme na Petříně, pomník Antonína Dvořáka před Rudolfinem.

V Teplicích nad Metují se narodil operní zpěvák Josef Tichatschek (1807–1886) hostující na evropských scénách. Broumov je rodných městem Emericha Ratha (1883–1962), všestranného německého sportovce.

Z uměleckého světa můžeme jmenovat ještě náchodského rodáka, spisovatele a scénáristu Vratislava Blažka (1925–1973). Podílel se například na filmech Starci na chmelu nebo Světáci.

(Branka, o. p. s. – Slavné osobnosti, 2015)

4.7 Výrobky a produkty

Tab. 2 – Vybrané výrobky a produkty Kladského pomezí

Výrobek/produkt	místo výroby	popis
Doldy	Machov	batohy, ruksaky a jejich doplňky
Merkur	Police nad Metují	stavebnice – plechové dílky a šroubky
Olivětinský Opat	Broumov	pivo
Peko	Česká Skalice	produkty cukrárenské a pekárenské
Primátor	Náchod	pivo a limonády
Prim	Nové Město nad Metují	hodinky
Rokytnický med	Rokytník u Hronova	med z včelí ekofarmy
Skaličan	Česká Skalice	uzeniny a masné výrobky
slaměné kraslice	Červený Kostelec	autorka Anna Rusová

Toma Natura	Teplice nad Metují	pramenitá voda
Veba	Broumov	ručníky, froté, látky a damašek

(Branka, o. p. s. – Vyrobeno v pomezí, 2015; Machová, 2010; Místní produkty a suvenýry, 2010)

5 Pracovní listy

Tato kapitola se věnuje vytvořeným pracovním listům. Je zde vymezen Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a popsán vztah mezi ním a pracovními listy. Dále je představen proces tvorby pracovních listů, a to konkrétně s jakým cílem, z jakého důvodu a jakým způsobem byly listy vytvořeny. Součástí je i celý soubor vytvořených pracovních listů a reflexe a zhodnocení těchto listů učiteli z praxe.

5.1 Vztah k Rámcovému vzdělávacímu programu pro základní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) je jeden ze závazných kurikulárních dokumentů státní úrovně, který vymezuje rámec základní etapy vzdělávání. V současné době je nejaktuálnější RVP ZV, který vyšel 1. 1. 2016. Z rámcových vzdělávacích programů obecně se tvoří školní vzdělávací programy, podle kterých jednotlivé školy uskutečňují vzdělávání. Pracovní listy byly sice vytvořeny především pro region Kladské pomezí, ale ne pro konkrétní školu s konkrétním školním vzdělávacím programem, proto se při jejich tvorbě vycházelo z RVP ZV.

Jednou z devíti vzdělávacích oblastí tohoto dokumentu je vzdělávací oblast s názvem Člověk a jeho svět. Tato vzdělávací oblast je navržena pouze pro první stupeň základního vzdělávání a „vymezuje vzdělávací obsah týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví, bezpečí a dalších témat.“ (RVP ZV, 2016, s. 42) Obsahově se tento vzdělávací obsah ještě dále dělí na pět tematických okruhů – Místo, kde žijeme, Lidé kolem nás, Lidé a čas, Rozmanitost přírody a Člověk a jeho zdraví. V kontextu této diplomové práce a vytvořených pracovních listů se dále budeme detailněji zabývat pouze tematickým okruhem Místo, kde žijeme.

Místo, kde žijeme má za cíl probudit v žácích kladný vztah k místu bydliště, rozvíjet národní cítění a vztah k zemi. Dále prakticky poznávat místní a regionální skutečnosti, poznávat na nejbližším okolí vztahy a souvislosti v organizaci života v rodině, společnosti, ve škole, v obci atd. (RVP ZV, 2016)

Tematický okruh Místo, kde žijeme obsahuje očekávané výstupy dělené jako u jiných oblastí a oborů na výstupy prvního období (1.–3. ročník) a druhého období (4.–5. ročník). Očekávané výstupy prvního období jsou orientační, zato výstupy druhého období jsou závazné.

Vytvořené pracovní listy zaměřené na region Kladské pomezí jsou vzhledem k jejich tématu a obtížnosti zacíleny na žáky čtvrtého a pátého ročníku, což podle RVP ZV znamená druhé období prvního stupně základní školy. Podporují z něho tedy tyto očekávané výstupy:

- žák určí a vysvětlí polohu svého bydliště nebo pobytu vzhledem ke krajině a státu;
- žák se řídí podle zásad bezpečného pohybu a pobytu v přírodě;
- žák vyhledá typické regionální zvláštnosti přírody, osídlení, hospodářství a kultury, jednoduchým způsobem posoudí jejich význam z hlediska přírodního, historického, politického, správního a vlastnického;
- žák zprostředkuje ostatním zkušenosti, zážitky a zajímavosti z vlastních cest.

Součástí každého tematického okruhu je i učivo. Z tematického okruhu Místo, kde žijeme pracovní listy o Kladské pomezí obsahují toto učivo:

- domov – orientace v místě bydliště;
- obec (město), místní krajina – její části, poloha v krajině, minulost a současnost obce (města), význačné budovy;
- okolní krajina (místní oblast, region) – zemský povrch a jeho tvary, vodstvo na pevnině, vliv krajiny na život lidí, působení lidí na krajinu;
- mapy obecně zeměpisné a tematické.

V pracovních listech se objevují i mezipředmětové vztahy. Mimo zmíněnou oblast Místo, kde žijeme v nich z dalších tematických okruhů vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět najdeme učivo například z oblastí Lidé a čas (orientace v čase, regionální památky, minulost kraje a předků, rodný kraj) a Rozmanitost přírody (ohleduplné chování k přírodě a ochrana přírody). Pracovní listy se kromě vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět dotýkají i některých dalších vzdělávací oblastí RVP ZV:

- Český jazyk a literatura (čtení s porozuměním, porozumění písemným pokynům, rozlišení podstatných a okrajových informací v textu);
- Matematika a její aplikace (zobrazí číslo na číselné ose);
- Informační a komunikační technologie (vyhledávání informací na portálech).

Pracovní listy rozvíjejí u žáků kompetence k učení, k řešení problémů, kompetence komunikativní, občanské, sociální a personální.

5.2 Popis tvorby pracovních listů

Cílem tvorby těchto pracovních listů bylo zhotovení výukového materiálu, který využijí učitelé na prvním stupni základních škol především v regionu Kladské pomezí či jeho blízkém okolí. Pracovní listy blíže a podrobněji představují právě region Kladského pomezí a umožňují žákům dozvědět se více o geografii, historii a kulturním životě svého okolí.

Jedním z důvodů tvorby pracovních listů je fakt, že dostupné pracovní sešity a učebnice věnované vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět neobsahují podrobněji zpracované regiony, okresy či jiné menší územní celky. Podle mě je však důležité, aby žáci poznávali své okolí jako první a přece jen důkladněji než jiné oblasti, kraje či země. Kladské pomezí je navíc regionem, který zahrnuje významné přírodní, kulturní památky a je také rodištěm mnoha významných osobností (především spisovatelů).

Dalším důvodem tvorby je domněnka, že v současné době žáci a děti obecně znají své okolí podstatně méně, než tomu bylo dříve. Vinu na tom nesou jednak rodiče dětí, kteří s nimi podnikají méně výletů do blízkého okolí, ale i děti samotné, které v dnešní době upřednostňují jiné způsoby využití volného času.

Samotnému vytváření pracovních listů předcházelo zvolení cílů za pomoci Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Poté došlo k rozdělení hlavního tématu na tři dílčí oblasti:

1. Kladské pomezí – poloha, povrch, vodstvo;
2. Kladské pomezí – města, památky a zajímavosti;
3. Kladské pomezí – historie a osobnosti.

Každá výše jmenovaná oblast byla nadále dle zařazení pracovních listů rozčleněna na tři samostatné pracovní listy – motivační (a), expoziční (b) a fixační (c). Poslední, tedy desátý pracovní list, je souhrnným opakováním všech pracovních listů.

Pracovní listy byly tvořeny podle zásad, doporučení a rad popsanych v teoretické části této práce (viz kapitola 3). Byla dodržena doporučení ohledně velikosti a typu písma, které má být vhodné pro danou věkovou kategorii žáků. Zadání úloh bylo zvýrazněním odlišeno od běžného textu. Pro konkrétnější představu a větší atraktivnost obsahují pracovní listy obrázky a fotografie, které jsou barevné, a záleží na učiteli, zda při jejich tisku zvolí jejich barevnou či černobílou verzi. Při sestavování pracovních listů byl brán

zřetel na to, aby se typy úkolů a aktivit střídaly a žáky tak aktivizovaly a nenudily. Využily se úlohy s tvořenou odpovědí, volenou odpovědí, úlohy přiřazovací i rozřídovací. U každého pracovního listu byla doporučena organizační forma, nejčastěji samostatná práce, práce ve dvojicích nebo skupinách.

Jako způsob tvorby pracovních listů byla zvolena elektronická metoda. Je tak do budoucna umožněna jejich jakákoliv úprava. V pracovních listech jsou například uváděny některé současné významné produkty Kladského pomezí či významné kulturní akce, které se mohou postupem času změnit, a tak je výhodné, že se dá do pracovních listů zasáhnout. Pracovní listy mohou být díky této metodě učitelem upravovány pro konkrétní třídu či konkrétního žáka.

Nejvhodnější zařazení pracovních listů by bylo do učiva o našem okolí nebo v rámci učiva o Královéhradeckém kraji. Záleží však na konkrétní škole, jejím zpracování školního vzdělávacího programu a také na vlastním uvážení učitele, při jakém učivu pracovní listy využije.

Vytvořené pracovní listy jsou obsáhlejší a navazují na sebe, avšak nebyly tvořeny s tím úmyslem, že by byly použity ve výuce najednou jako celek. Každý učitel sám zváží to, který pracovní list zvolí a jakým způsobem ho do své výuky zařadí. Doporučuji kombinaci různých metod a forem výuky se zapojením těchto pracovních listů a naopak nedoporučila by souvislou výuku pouze s pracovními listy. Pravděpodobně by docházelo ke ztrátě motivace u žáků. Jednou z možností, jak zapojit pracovní listy do výuky, by bylo projektové vyučování zaměřené na okolí či přímo na Kladské pomezí.

Pracovní listy jsou vytvořeny ve dvou verzích, jedna je určena pro učitele a druhá pro žáky. Liší se v tom, že verze pro učitele obsahuje navíc úvodní stranu, přílohy potřebné k některým úlohám (texty do skupin, obrázky na přiřazování,...) a řešení všech úloh. Úvodní strana každého pracovního listu pro učitele navrhuje jeho zařazení (motivace, expozice, fixace), dále jednotlivé cíle konkrétního pracovního listu, pomůcky potřebné pro splnění úkolů pracovního listu a postup. Postup zahrnuje doporučenou organizační formu a jednotlivé kroky při plnění úkolů v pracovních listech ze strany žáků i učitele. Mimo pomůcky běžně dostupné v každé škole (psací potřeby, papíry, nůžky, lepidlo) jsou doporučeny mapy Kladského pomezí nebo

Královéhradeckého kraje, tematické letáky a také přístup na internet. Mapy a letáky jsou dostupné v informačních centrech na území Kladského pomezí nebo v elektronické verzi na webové stránce <http://kladskepomezi.cz/ke-stazeni/propagacni-materialy>. Verze pracovních listů určená pro učitele je představena v praktické části této práce, zatímco verze, která by měla být předkládána žákům je u tištěné práce jako příloha na CD a v elektronické verzi jako samostatná příloha práce.

Při tvorbě pracovních listů se využilo několika různých zdrojů o Kladském pomezí, od webových stránek přes publikace a propagační materiály, po mé znalosti a zkušenosti. Zdroje jsou uvedeny v seznamech zdrojů této práce, pouze zdroje fotografií a obrázků použitých v pracovních listech přímo uvedeny v dolní části stránek pracovních listů. Inspirací při vytváření pracovních listů byly mimo jiné i pracovní sešity a učebnice pro čtvrtý a pátý ročník z nakladatelství Prodos a Fraus.

5.3 Soubor pracovních listů

Pracovní list č. 1a

Kladské pomezí – poloha, povrch, vodstvo

Zařazení pracovního listu: motivace

Cíl:

- : žák projevuje zájem a vztah k blízkému okolí
- : žák vyjmenuje názvy některých známých skal Kladského pomezí
- : žák vysvětlí pojem skalní město

Pomůcky: tužka

Postup: Žáci ve dvojicích uhodnou pojmy, za nimiž se skrývají názvy skal. Uhodnutá slova vyškrtnají v osmisměrce, ze které jim vyjde tajenka – SKALNÍ MĚSTA. Učitel/ka sdělí žákům, že uhodnutá a vyškrtnaná slova jsou názvy skal v Adršpašsko-teplických skalách. Na další stránce si žáci vyzkouší spojit názvy skal s obrázky.

Pracovní list č. 1a

Doplňovačka

Doplň správná slova.

1. Osoba, která řídí obce nebo města. **STAROSTA**
 2. Manželka osoby, která řídí obce nebo města. **STAROSTOVÁ**
 3. Oděv, který se nosí v zimě na rukách. **RUKAVICE**
 4. Muž a žena v milostném vztahu. **MILENCI**
 5. Malý kovový nástroj, pomocí kterého se šije. **JEHLA**
 6. Baňatá nádoba s uchem. **DŽBÁN**
 7. Plaz s krunýřem. **ŽELVA**
 8. Tvrdý útvar v ústech, který rozmělnjuje potravu. **ZUB**
- (jednotné číslo)

Osmisměrka

V osmisměrce vyškrtej vypsaná slova z předchozího cvičení a ze zbylých písmen slož tajenku.

S	Z	K	A	A	L	H	E	J	L
R	U	K	A	V	I	C	E	N	D
Í	B	M	Ž	E	L	V	A	Ě	Ž
M	I	L	E	N	C	I	S	T	B
S	T	A	R	O	S	T	O	V	Á
A	A	T	S	O	R	A	T	S	N

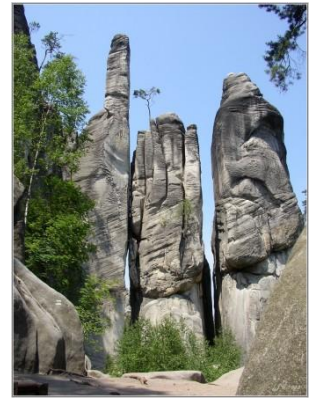
Tajenka: **SKALNÍ MĚSTA**

Co je to?

Skalní město je seskupení různých skalních útvarů (skály, stěny, okna, jeskyně...).

Spojovačka

Pokus se spojit skály s jejich názvy.

RUKAVICE

JEHLA

STAROSTA A
STAROSTOVÁ

<http://kladskopomezí.cz/priroda/skalni-mesta>, <http://kladsko-foto.webnode.cz/album/adrspassko-teplicke-skaly/#adrspasse-skaly-rukavice-jpg>, <http://www.adrspach.cz/fotogalerie/index.php?show=1195379057&cat=QWRyYXBhbnVXNjR6SBza%2BFseQ%3D%3D>

Pracovní list č. 1b

Kladské pomezí – poloha, povrch, vodstvo

Zařazení pracovního listu: expozice učiva

Cíle:

- : žák zná informace o povrchu a vodstvu Kladského pomezí
- : žák dokáže vyhledat požadované informace
- : žák se orientuje v mapě

Pomůcky: mapy, internet (www.mapy.cz), tužky

Postup: Žáci ve skupinách a za pomoci učitele dohledávají informace a doplňují do textu vynechané pojmy. Společně si pak celý text žáci a učitel/ka projdou a zkontrolují.

Pracovní list č. 1b

Kladské pomezí

Kladské pomezí je částí **Královéhradeckého** kraje, která se nachází na JV / Z / V / **SV** tohoto kraje. Velkou část hranic tohoto území tvoří i státní hranici s naším sousedem – s **Polskem**.

Povrch

Přes velkou část území se rozkládá Broumovská vrchovina, kterou tvoří tyto stěny, skály a hory:

Broumovské stěny, Adršpašsko-teplické skály, Jestřebí hory a Javoří hory.

Broumovské stěny

Stolová hora Ostaš, **Broumovské** stěny, **Adršpašské** a **Teplické** skály jsou současně i skalními městy, které tvoří soubor různých skalních útvarů. Tato skalní města tvoří hornina zvaná pískovec. **Adršpašsko-teplické** skály jsou největším skalním městem v České republice.

Nevyšší bod Jestřebích hor je **Žaltman** s výškou **740** m n.m.

Nejvyšší bod Javořích hor na české straně je **Ruprechtický Špičák** s výškou **880** m n.m.

Na obou vrcholech najdeme rozhledny s výhledem na široké okolí.

Ruprechtický Špičák

Část Kladského pomezí tvoří Chráněná krajinná oblast **Broumovsko**, která byla zřízena roku 1991 pro ochranu krajiny a přírodních krás této oblasti.

Vodstvo

Kladské pomezí patří do dvou povodí, z velké části do povodí řeky Labe a malou částí do povodí řeky Odry. Nejvýznamnějšími řekami této oblasti jsou řeky **Úpa**, **Metuje**, **Labe** a **Stěnova**.

Městem Náchod protéká řeka **Metuje**, městem Broumov řeka **Stěnova**, městem Jaroměř řeka **Labe** a městem Úpice řeka **Úpa**.

Úpa – Viktorčín splav

Největšími rybníky Kladského pomezí jsou rybníky Špinka a Brodský, které se nacházejí v blízkosti města **Červený Kostelec**.

Rybník Špinka je současně největším rybníkem Královéhradeckého kraje.

Největší vodní plochou tohoto regionu je vodní nádrž **Rozkoš** u města **Česká Skalice**.

V **Adršpašsko-teplických** skalách pramení křišťálově čistá voda, kterou můžeme znát pod značkou Toma Natura.

Pracovní list č. 1c

Kladské pomezí – poloha, povrch, vodstvo

Zařazení pracovního listu: fixace učiva

Cíl:

- : žák se zorientuje v mapě
- : žák zná pojmy spojené s polohou, povrchem a vodstvem Kladského pomezí
- : žák rozliší, co se smí/nesmí dělat v CHKO

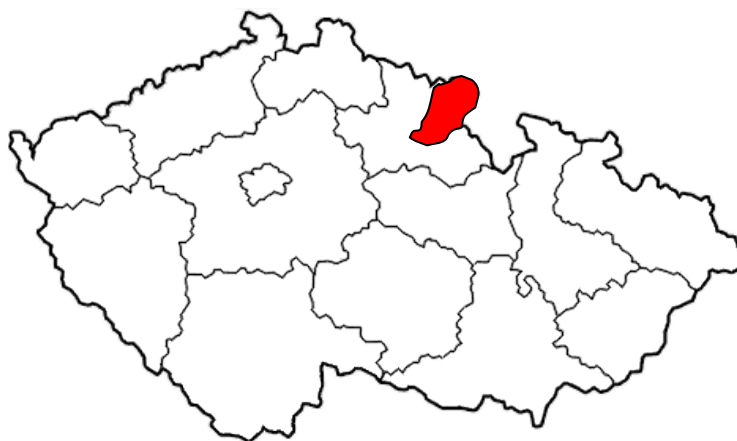
Pomůcky: tužky, pastelky

Postup: Žáci samostatně vyplní jednotlivá cvičení pracovního listu.

Pracovní list č. 1c

Orientace

Vybarvi na mapě ČR co nejpřesněji oblast, kde leží Kladské pomezí.

Kraj a poloha

Napiš, v jakém kraji leží
Kladské pomezí.

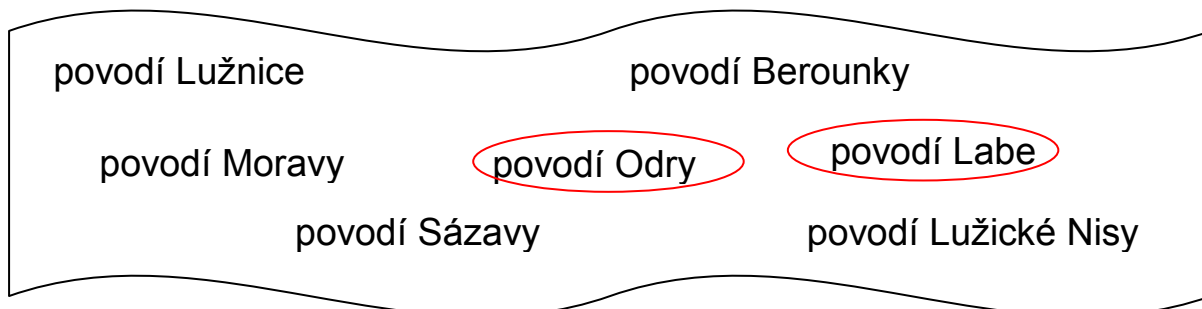
Napiš, v jaké části kraje leží
Kladské pomezí. (světová strana)

KRÁLOVÉHRADECKÝ

SV

Povodí

Zakroužkuj, do jakých dvou povodí spadá Kladské pomezí.

Křížem krážem

Správně doplň křížovku a dostaneš název chráněné krajinné oblasti v Kladském pomezí.

1.	B	R	O	U	M	O	V	S	K	Á	název vrchoviny v Kladském pomezí	
2.	N	A	T	U	R	A	doplň název pramenité vody: Toma _____					
3.	P	O	L	S	K	O	název státu, se kterým tvoří Kladské pomezí hranice					
4.	B	U	N	K	R	jak se jinak říká opevnění, které se stavělo na obranu za 2. světové války						
5.	M	E	T	U	J	E	název řeky protékající Náchodem					
6.	R	O	Z	K	O	Š	název největší vodní nádrže Kladského pomezí					
7.	S	T	Ě	N	A	V	A	název řeky na okraji Broumovského výběžku, která protéká Broumovem				
8.	S	K	A	L	I	C	E	město, u kterého leží největší vodní nádrž Česká _____				
9.	Š	P	I	N	K	A	název největšího rybníka Kladského pomezí					
10.	J	A	V	O	Ř	Í	název hor, jejichž nejvyšší vrchol je Ruprechtický Špičák					

Tajenka: **CHKO BROUMOVSKO**

Nejvyšší vrcholy

Spoj pojmy z levého sloupce s pojmy z pravého sloupce tak, aby vznikly správné dvojice.

JESTŘEBÍ HORY	→	ŽALTMAN
JAVOŘÍ HORY	→	ČÁP
ADRŠPAŠSKO-TEPLICKÉ SKÁLY	→	RUPRECHTICKÝ ŠPIČÁK

Skalní města

Přesmyčka – název horniny, která tvoří skalní města v Kladském pomezí.

K Í S P O C V E

PÍSKOVEC

Vypiš 3 skalní města (1 hora, 1 stěny, 1 skály), která se nacházejí v Kladském pomezí:

1. **STOLOVÁ HORA OSTAŠ**
2. **ADRŠPAŠSKO-TEPLICKÉ SKÁLY**
3. **BROUMOVSKÉ STĚNY**

Pravidla v CHKO

Nakresli 😊 k tomu, co se smí a ☹ k tomu, co se nesmí v chráněné krajinné oblasti dělat.

Pořádat automobilové a motocyklové soutěže.	☹
Vjíždět motorovými vozidly mimo silnice a komunikace.	☹
Jezdit na kole po cyklostezkách.	😊
Fotit a filmovat rostliny a živočichy.	😊
Rozdělávat ohně mimo vyhrazená místa.	☹
Chodit po turistických stezkách.	😊

Pracovní list č. 2a

Kladské pomezí – města, památky a zajímavosti

Zařazení pracovního listu: motivace

Cíl:

- : žák dokáže vyjmenovat informace o medvědu hnědém a vysvětlit jeho spojitost s Kladským pomezím
- : žák pozná významné památky Kladského pomezí

Pomůcky: nůžky, lepidlo

Postup:

1. Učitel přečte nebo přepíše žákům indicie, na jejichž základě hádají zvíře. Až žáci zvíře poznají, přečte jim učitel informace o medvědáriu na zámku v Náchodě.
2. Žáci obdrží do skupin rozstříhané obrázky památek a kartičky s názvy památek, složí z nich správné dvojice a nalepí do připravené tabulky.

Pracovní list č. 2a

Podle indicií poznej zvíře.

MEDVĚD HNĚDÝ

- mohutná šelma
- silné končetiny, dlouhé drápy, velká kulatá hlava, dlouhá srst
- zbarvení srsti – od žlutavě plavé po tmavě černou
- mladí jedinci mají do druhého roku života bílý pruh na hrdle
- i přes svůj mohutný vzhled je výborný běžec, který dokáže běžet i vyšší rychlostí než 45 km/h
- upadá do nepravého zimního spánku
- největší populace žijí v Rusku, USA a Kanadě
- v ČR vyhynul v druhé polovině 19. století, chráněný a kriticky ohrožený druh
- v současnosti se výjimečně objeví na Moravě zatoulaný ze sousedního Slovenska
- všežravec (60–80% potravy je rostlinná strava)

Medvědárium na náchodském zámku

- zřízeno roku 1994 v zámeckém příkopu
- největší medvědinec v ČR
- medvědi převzati od pražského cirkusového drezéra
- výběh, kotec, bazének, prolézačka
- Ludvík a Dáša (křtění jako František a Františka), je jim přes dvacet let – což je asi 2/3 jejich života

**Jiráskova chata
Dobrošov**

Zámek Náchod

**Rodný domek
Aloise Jiráska**

**Železniční muzeum
Jaroměř**

**Benediktinský
klášter Broumov**

**Sousoší Babička
s dětmi
v Ratibořicích**

**Zámek Nové Město
nad Metují**

Zřícenina hradu Vízmburk

Kaple Hvězda Broumovské stěny

Tvrz Dobrošov

<http://www.hkregion.cz/dr-cs/100461-zamek-nachod.html>, <http://www.kct.cz/cms/jiraskova-chata-na-dobrosove>,
<http://www.turistika.cz/fotogalerie/3700/hronov>, <http://www.portaljaromer.cz/zeleznicni-muzeum-vytopna-jaromer-1/>,
<http://www.hkregion.cz/dr-cs/100463-zamek-nove-mesto-nad-metuji.html>, <http://kladskepomezi.cz/kultura/cirkevni-pamatky>,
<http://www.turistika.cz/fotogalerie/1205/babiccino-udoli>, <http://www.hkregion.cz/dr-cs/100485-zricenina-hradu-vizmburk.html>,
<http://cestujeme.name/FotoView.php?oll=1&kde=B&id=49512>, <http://www.toulavybatoh.cz/cs/catschool/view/5>

Pracovní list č. 2b

Kladské pomezí – města, památky a zajímavosti

Zařazení pracovního listu: expozice učiva

Cíl:

- : žák umí vyhledávat informace
- : žák zná významné kulturní památky Kladského pomezí
- : žák se orientuje ve významných událostech a produktech Kladského pomezí

Pomůcky: internet, tužka, brožury

Postup: Žáci ve dvojicích a za pomoci učitele dohledávají a doplňují požadované informace. Po vyplnění následuje společná kontrola a případně opravení.

Pracovní list č. 2b

Kulturní památky

Vyber z připravené tabulky správný nadpis a doplň ho nad odrážky do připravených rámečků.

Zámek Ratibořice

Zámek Nové Město nad Metují	Zámek Ratibořice
Zámek Náchod	Benediktinský klášter v Broumově
Zřícenina hradu Vízmburk	Dřevěný hřbitovní kostel Panny Marie v Broumově
Kaple Hvězda v Broumovských stěnách	Domek Boženy Němcové v Červeném Kostelci
Peklo – Bartoňova útulna u Nového Města nad Metují	Ratibořice – Babiččino údolí
Velichovky	Hvězdárna Úpice
Pevnost Josefov	Dělostřelecká tvrz Dobrošov
Bunkrová linie	Železniční muzeum a výtopna Jaroměř
Muzeum Boženy Němcové v České Skalici	Barunčina škola v České Skalici
Jiráskovo muzeum v Hronově	Muzeum stovebnice Merkur v Polici nad Metují
Muzeum bratří Čapků v Malých Svatoňovicích	Rodný domek Aloise Jiráska v Hronově

<http://www.region-adrspach.cz/news/pribeh-zamku-ratiborice-2015/>

Zámek Náchod

- národní kulturní památka, dominanta města, medvědárium v zámeckém příkopu, typická psaníčka = sgrafito, 5 nádvoří

Zámek Nové Město nad Metují

- národní kulturní památka, majetek rodiny Bartoň-Dobenín, tvoří celek s náměstím, zámecká zahrada, dřevěný krytý most

Zámek Ratibořice

- národní kulturní památka, letní sídlo vévodkyně Zaháňské, součástí Babiččina údolí

Zřícenina hradu Vizmburk

- středověký hrad objeven archeology, nad údolím řeky Úpy blízko Havlovic

Benediktinský klášter v Broumově

- klášter a kostel sv. Vojtěcha, mumie vamberských občanů, dnešní podoba – barokní (K. I. Dientzenhofer), klášterní zahrada

Dřevěný hřbitovní kostel Panny Marie v Broumově

- nejstarší celodřevěná stavba na území České republiky stavěna bez použití hřebíku

Kaple Hvězda v Broumovských stěnách

- půdorys hvězdy, součástí je kamenný ochoz s výhledem na Broumovsko

Peklo – Bartoňova útulna u Nového Města nad Metují

- oblast mezi Náchodem a Novým Městem nad Metují, v údolí u řeky Metuje, bývalý mlýn

Ratibořice – Babiččino údolí

- krajina pojmenována podle „Babičky“ od Boženy Němcové, komplex památek a míst: Rudrův mlýn, sousoší Babičky s vnučaty, Staré bělidlo, Viktorčin splav

Velichovky

- lázeňské zařízení s více než stoletou tradicí

Hvězdárna Úpice

- jediná hvězdárna v Kladském pomezí, pozorování Slunce a noční oblohy

Železniční muzeum a výtopna Jaroměř

- parní lokomotivy

Muzeum Boženy Němcové v České Skalici

- život a dílo Boženy Němcové, Jiřinkovský sál

Pevnost Josefov

- postavena koncem 18. století, vrcholná ukázka evropské architektury v oblasti opevnění, podzemní obranný systém

Dělostřelecká tvrz Dobrošov

- součástí československého opevnění z 2. světové války na obranu proti nacistickému Německu

Bunkrová linie

- po délce hřebenu Jestřebích hor, zrekonstruované pěchotní sruby z 2. světové války

Barunčina škola v České Skalici

- upravená školní třída, kterou navštěvovala Božena Němcová, byt pana učitele z počátku 19. stol.

Muzeum stavebnice Merkur v Polici nad Metují

- historie a současnost známé české hračky, systém kovových částí spojovaných šroubky

Rodný domek Aloise Jiráska v Hronově

- roubená lidová stavba z 18. století, kde strávil dětství Alois Jirásek

Jiráskovo muzeum v Hronově

- expozice o životě a díle Aloise Jiráska, v budově Jiráskova divadla

Domek Boženy Němcové v Červeném Kostelci

- kupecký domek s přízemním krámkem, ve kterém krátký čas žila Božena Němcová

Muzeum bratří Čapků v Malých Svatoňovicích

- ukázka z života a děl bratří Čapků, dům, kde žila rodina Čapkova

Akce a události

K akcím a událostem pořádaných během celého roku dopiš měsíc, ve kterém se odehrávají.

festival v Červeném Kostelci

Náchodská Prima sezóna	květen
Mezinárodní folklorní festival Červený Kostelec	srpen
Josefovská slavnost a Boj o pevnost	červenec
Koletova Rtně	květen
Novoměstský Hrnc smíchu	červen
Jiráskův Hronov	srpen
Za Babičkou Boženy Němcové do Ratibořic	červen
Jiřinkovské slavnosti Česká Skalice	září
Mezinárodní horolezecký filmový festival Teplice nad Metují	srpen

Dále zjisti, na co jsou jmenované akce, události či festivaly zaměřeny.

<http://www.folklornisdruzeni.cz/cestovni-ruch-volny-cas>

Produkty

Ke známým produktům pocházejících z Kladského pomezí vyber z nabídky názvy měst, kde se vyrábějí.

Nové Město nad Metují	Police nad Metují	Broumov	Machov
Teplice nad Metují	Náchod	Broumov	

Veba – textilní výrobky

Broumov

Doldy – batohy a ruksaky

Machov

Merkur – stavebnice, hračky

Police nad Metují

Prim – hodinky

Nové Město nad Metují

Toma Natura – pramenitá voda

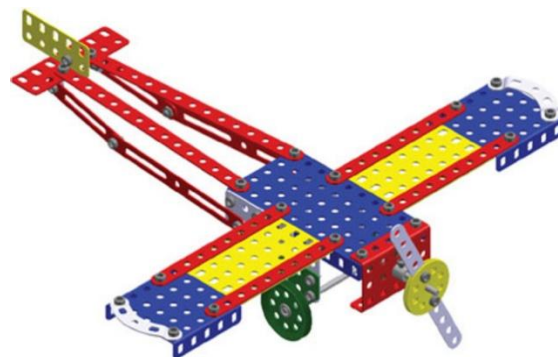
Teplice nad Metuji

Opat – pivo

Broumov

Primátor – pivo

Náchod

výrobek ze stavebnice Merkur

Pracovní list č. 2c

Kladské pomezí – města, památky a zajímavosti

Zařazení pracovního listu: fixace učiva

Cíl:

- : žák prokáže znalost kulturních památek, měst a jejich umístění v Kladském pomezí
- : žák vyjmenuje některé významné události a produkty Kladského pomezí
- : žák dokáže naplánovat jednodenní výlet
- : žák vybere nejzajímavější místa/památky Kladského pomezí a svůj výběr objasní

Pomůcky: tužka, mapa

Postup: Žáci samostatně vyplní jednotlivá cvičení pracovního listu.

Pracovní list č. 2c

5 TOP míst

Vypiš alespoň 5 míst nebo událostí, které jsi už navštívil/a nebo bys chtěl/a navštívit a za název napiš, co tě na nich zaujalo.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Města

Doplň města do vět.

- Medvědy mohu vidět na zámku v **NÁCHODĚ**.
- Dřevěný most v zámecké zahradě se nachází v **NOVÉM MĚSTĚ NAD METUJÍ**.
- Kaple Hvězda se nachází mezi **BROUMOVEM** a **POLICÍ NAD METUJÍ**.
- Rodný domek Aloise Jiráska a jeho muzeum mohu navštívit v **HRONOVĚ**.
- Mezinárodní horolezecký filmový festival se koná v **TEPLICÍCH NAD METUJÍ**.

Hřebenatka

1. Název hradu, jehož zřícenina se nachází blízko Havlovic
2. Město, ve kterém se nachází jediná hvězdárna Kladského pomezí.
3. Město, ve kterém nalezneme železniční muzeum.
4. Jakého typu je mezinárodní festival, který se koná v Červeném Kostelci.
5. Instituce, která je dnes v domě, kde bydlela rodina Čapkových.
6. Název piva, které se vaří v Náchodě.

2.

	1.	Ú		4.		
	V	P	3.	F		
	Í	I	J	O	5.	6.
	Z	C	A	L	M	P
	M	E	R	K	U	R
	B		O	L	Z	I
	U		M	O	E	M
	R		Ě	R	U	Á
	K		Ř	N	M	T
				Í		O
						R

Tajenka:

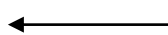
MERKUR

Vytvoření tajenky

Vyber správnou odpověď a písmeno za ní piš postupně do tabulky, ze které ti vyjde tajenka.

1. Firma, která sídlí v Broumově a vyrábí textilní výrobky
 - a. Opat U
 - b. Veba O**
 - c. Merkur K
2. Z jakého materiálu je kostel Panny Marie v Broumově
 - a. dřevo L**
 - b. kámen S
 - c. železo P
3. Název lázní v Kladském pomezí
 - a. Karlovy Vary A
 - b. Velichovky K**
 - c. Luhačovice D
4. Církevní památka uchovává v Broumově mumie vamberských měšťanů
 - a. kostel M
 - b. kaple C
 - c. klášter E**
5. Ve kterém městě **není** muzeum spojené s Boženou Němcovou
 - a. Česká Skalice I
 - b. Hronov P**
 - c. Červený Kostelec G

O	L	K	E	P
----------	----------	----------	----------	----------

Tajenka: **PEKLO**

Výlet

Pomocí mapy a znalostí navrhni výlet pro kamaráda/kamarádku na jeden den tak, abyste navštívili co nejvíce památek nebo zajímavostí, které jsou poblíž sebe.

Památky:

Cesta:

Co s sebou:

Pracovní list č. 3a

Kladské pomezí – historie a osobnosti

Zařazení pracovního listu: motivace

Cíl:

- : žák pozná z portrétu významné spisovatele, kteří mají spojitost s Kladským pomezím
- : žák registruje v textu zeměpisné pojmy z oblasti Kladského pomezí

Pomůcky: tužka

Postup:

1. Žáci pomocí přesmyčky a portrétu napíšou jména slavných spisovatelů, kteří mají spojitost s Kladským pomezím.
2. Učitel přečte žákům úryvek z Velké doktorské pohádky od Karla Čapka. Po dočtení si ověří, jak žáci dávali pozor a zeptá se jich, které zeměpisné názvy z Kladského pomezí zazněly.

Pracovní list č. 3a

Portréty

Poznáš spisovatele či spisovatelku, kteří mají spojitost s Kladským pomezím? Pomůžou ti přesmyčky.

AREKL AČPKE

KAREL ČAPEK

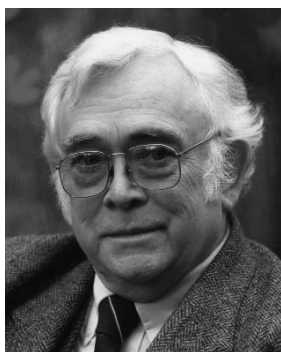
AOILS IRJÁEKS

ALOIS JIRÁSEK

OŽBNAE MONĚCÁV

BOŽENA NĚMCOVÁ

FOSEJ VRKECÝŠOK

JOSEF ŠKVORECKÝ

<http://www.alois-jirasek.cz/>, <https://leporelo.info/nemcova-bozena> <http://e-kultura.cz/zemrel-josef-skvorecky/>, <http://www.divadloviola.cz/index.php?p=pred&ID=5&SID=18&d=47>

Velká doktorská pohádka – Karel Čapek

... „Služebník, pane Magiáš,“ řekl **hronovský** doktor, „tak kdepak nás co bolí?“

Kouzelník Magiáš místo odpovědi jednom zachrčel, zasípal a zafuněl a ukazoval si na krk, tam že to vězí.

„Aha, krček bolí,“ řekl hronovský doktor. „No, podíváme se na to bebíčko. Otevřete pěkně pusku, pane Magiáš, a řekněte ááá.“

Kouzelník Magiáš si rozhrnul černé fousy a otevřel dokořán ústa, ale ááá říci nemohl, protože z něho nešel žádný hlas.

„No tak ááá,“ pobízel ho doktor. „Copak to nejde?“

Magiáš zavrtěl hlavou, že to jako nejde.

„A jejej,“ řekl doktor, který byl filuta, liška podšitá, lišák drbaný, kostelník pálený, kos vykutálený a šibal mazaný, neboť měl za ušima i za lubem, „jejej, pane Magiáši, to je s vámi tuze zlé, když nemůžete udělat ááá. Nevím, nevím,“ povídal a začal Magiáše prohlížet a proklepávat, tep mu zkoušel, na jazyk se mu díval, pod oční víčka mu nakukoval, do uší a do nosu mu zrcátkem svítil a přitom bručel latinská slova. A když byl hotovo s tím celým vyšetřením, začal se tvářit náramně povážlivě a řekl: „Pane Magiáš, to je vážná věc, tady nic nepomůže nežli bezodkladná a nejrychlejší operace. Ale tu já nemůžu a nesmím dělat sám, na to bych musel mít asistenci. Chcete-li operaci podstoupit, tak nic naplat, musíte poprosit mé kolegy doktory z **Úpice**, do **Kostelce** a na **Hoříčky**, a až tu budou, uspořádám s nimi doktorskou poradu neboli konzilium a teprve po nejzralejší úvaze bychom podnikli žádoucí lékařský zákrok čili operaci operandi. Rozmyslete si to, pane Magiáš, a přijímáte-li můj návrh, pošlete rychlého posla pro mé vysoce vážené a učené pány kolegy.“

Co měl Magiáš dělat? Kývnul na pihovatého Vincka a Vincek třikrát zadupal, aby se mu dobře běželo, a už peláši dolů z **Hejšoviny**. Tož do **Hoříček**. A do **Úpice**. A do **Kostelce**. Nechme ho zatím běžet. ...

Pracovní list č. 3b

Kladské pomezí – historie a osobnosti

Zařazení pracovního listu: expozice

Cíl:

- : žák umí vybrat důležité informace
- : žák dokáže předat získané informace ostatním spolužákům
- : žák se orientuje v letopočtech a staletích
- : žák dokáže vyjmenovat důležité historické události, které probíhaly v Kladském pomezí

Pomůcky: papíry, tužky

Postup:

1. Každá skupina (4) dostane list s informacemi o jednom spisovateli. Společně z textu vytvoří zápis (viz osnova) o spisovateli a spisovatele následně třídě představí.
2. Každý žák samostatně si přečte a očísluje události od nejstarší k nejmladší.

Pracovní list č. 3b

Osobnosti

Z pracovního listu, který obdržíte do skupiny, vypište v heslech informace k zapamatování, které jsou podle vás důležité. Následující osnova vám může pomoci. Dalším úkolem je představit daného spisovatele zbytku třídy.

Osnova

Jméno:

Narození:

Úmrtí:

Život:

Povolání, zaměření:

Dílo:

Zajímavost:

Historie

Očíslej události z historie tak, jak šly po sobě (1. = nejstarší).

6.	I. světová válka, 1914–1918
1.	Kosmova kronika – zmínka o Kladském pomezí z 11. století, nazváno jako brána strážná, cesta do Polska, dnes Branka nad Starým Městem nad Metují, dříve obchodní stezka
3.	Selské povstání ve Rtyni v Podkrkonoší roku 1775, vedl rychtář Antonín Nývlt
7.	II. světová válka – 1939–1945 opevnění Dobrošov – 1,75 km chodeb v 20-39 m hloubka, stavba v letech 1936-38 pěchotní srub Březinka, pěchotní srub Lom, obranná linie bunkrů na hřebenu Jestřebích hor
2.	Třicetiletá válka – 1618–1648, náboženské spory, bitva na Bílé hoře – údajně kuň Fridricha Falckého při útěku z bitvy přes Náchod ztratil podkovu
5.	Prusko-rakouská válka – bitva u Náchoda roku 1866
4.	Pevnost Josefov, stavěna v letech 1780–1787 za vlády Josefa II., ochrana proti Prusku

Božena Němcová (1820–1862)

Božena Němcová se vlastním jménem jmenovala Barbora Panklová a byla významnou českou spisovatelkou. Narodila se roku 1820 ve Vídni. Její otec byl pánským kočím, přes léto pracoval ve službě u kněžny Zaháňské a v zimě pracoval ve Vídni. Matka pracovala jako služka. Božena Němcová prožila svoje dětství v Ratibořickém údolí a v České Skalici a hodně ji ovlivnila její babička Magdalena Novotná, tkadlena z Náchoda. V sedmnácti letech si Božena Němcová z donucení musela vzít Josefa Němce, kterému bylo třicet dva let a často se kvůli jeho práci museli stěhovat (žila například v Praze, Litomyšli, na Slovensku nebo krátce v Červeném Kostelci). Se svým manželem měla celkem čtyři děti, tři syny a jednu dceru. Její manželství nebylo spokojené, dále pak nedostatek peněz a smrt syna Hynka měly vliv na její chatrné zdraví. Zemřela předčasně roku 1862 v Praze ve věku 42 let na vyčerpání a dlouhodobé strádání.

Božena Němcová byla sběratelkou lidové slovesnosti, sbírala především pohádky a báchorky, které převyprávěla a sepsala. V jejich dílech se objevovaly vítězství dobra nad zlem a zásada rovnosti všech lidí. Jejím nejznámějším dílem je povídka *Babička*. V této knize popisuje venkovský život na Starém bělidle, lidové pověry, proměny přírody během roku nebo některé obyvatele okolí. V tomto díle se odrážejí autorčiny vzpomínky z dětství. Dále je autorkou těchto pohádek: *Chytrá Horákyně*, *O princezně se zlatou hvězdou na čele*, *O Smolíčkovi*, *Čert a Káča*, *O hloupém Honzovi*, *O dvanácti měsíčkách*, *Sůl nad zlato*, *O Slunečníku*, *Měsíčníku a Větrníku* atd. Dalšími známějšími díly Němcové jsou *Divá Bára*, *Karla*, *Pohorská vesnice*, *V zámku s podzámčí*, *Chudí lidé* atd.

Alois Jirásek (1851–1930)

Alois Jirásek byl významný spisovatel, který se narodil v roce 1851 v Hronově v rodině pekaře. Do školy chodil v Hronově, poté studoval na gymnáziu v Broumově, dále na gymnáziu v Hradci Králové. Byl dobrý malíř, ale k dalšímu studiu v Praze si vybral historii. Působil jako učitel na střední škole v Litomyšli, kde vyučoval dějepis a zeměpis. Poté učil i v Praze, kam se přestěhoval a kde se také spřátelil s mnoha osobnostmi českého národa. Pracoval také jako redaktor časopisu. Psal romány, nejvíce historické, které odrážely české dějiny a díky kterým pečlivě zkoumal historické souvislosti. Napsal i několik divadelních her. Alois Jirásek byl také politikem. Zemřel roku 1930 v Praze, pohřben byl však v rodném Hronově.

Mezi jeho díla patří: *Staré pověsti české*, *Mezi proudy*, *Proti všem*, *Skály*, *Skaláci*, *F.L.Věk*, *Bratrstvo*, *Temno*, *U nás*, *Husitský král*, *Psohlavci*, atd. Z divadelních her napsal například hry *Jan Hus*, *Jan Žižka*, *Jan Roháč*, *Lucerna*, *Vojnarka*, *Otec*. atd.

Bratři Čapkové (Josef 1887–1945 , Karel 1890–1938)

Bratři Čapkové byli oba významnými osobnostmi kulturního života Československa. Narodili se venkovskému lékaři a měli jednu sestru Helenu, která byla nestarší. S rodiči žili v Malých Svatoňovicích a v Úpici.

Josef Čapek se narodil v Hronově roku 1887. Byl ze sourozenců druhý narozený a kromě povolání spisovatele byl také malířem. Stal se redaktorem v novinách, psal básně a spolu s bratrem divadelní hry a pohádky. Vymyslel slovo robot, které použil jeho bratr v jednom ze svých děl. Zahynul roku 1945 v koncentračním táboře. Nejznámějším literárním dílem Josefa Čapka je kniha pro děti *Povídání o pejskovi a kočičce*.

Karel Čapek se narodil roku 1890 v Malých Svatoňovicích a byl spisovatel, novinář, dramatik, překladatel a amatérský fotograf. Studoval gymnázium v Hradci Králové a v Brně a dále Filosofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze a také v cizině. Do první světové války nebyl poslán kvůli nemoci, ale velmi ho ovlivnila. Dva roky byl také režisérem Divadla na Vinohradech. Tři roky před svou smrtí si vzal herečku Olgu Scheinpflugovou. Zemřel roku 1938 v Praze na zápal plic. Společným dílem s bratrem Josefem je například *Krakonošova zahrada*. Pro děti napsal *Devatero pohádek* nebo *Dášeňka, čili Život štěněte*. Mezi jeho divadelní hry patří například *R.U.R.*, *Ze života hmyzu*, *Bílá nemoc*, *Matka*. Dalšími díly jsou *Krakatit*, *Povídky z jedné kapsy*, *Povídky z druhé kapsy*, *Válka s mloky*, *Hordubal*, *Obyčejný život*, *Povětron* atd.

Josef Škvorecký (1924–2012)

Josef Škvorecký byl českým spisovatelem, překladatelem a vydavatelem. Narodil se roku 1924 v Náchodě. Studoval na gymnáziu v Náchodě, poté pracoval jako dělník v továrně v Náchodě a v Novém Městě nad Metují. Po druhé světové válce začal studovat na Univerzitě Karlově v Praze, po jejichž ukončení nastoupil na vojnu. Působil také jako učitel v Broumově nebo Polici nad Metují. Roku 1968 odešel do Spojených států amerických, odkud se přesunul do Toronta v Kanadě. Ve Spojených státech i v Kanadě kromě psaní přednášel na univerzitách. Jeho manželka byla spisovatelka Zdena Salivarová, se kterou v cizině založili nakladatelství, kde vydávali českou a slovenskou literaturu. Do Československa se vrací až po roce 1989. Své zážitky z vojny nebo z okolí svého rodného města popisuje ve svých dílech v roli Dannyho Smiřického. Nejznámějšími díly Josefa Škvoreckého jsou *Zbabělci*, *Tankový prapor*, *Prima sezóna*, *Hříchy pro pátera Knoxe*. Zemřel v roce 2012 v Torontu.

Pracovní list č. 3c

Kladské pomezí – historie a osobnosti

Zařazení pracovního listu: fixace

Cíl:

- : žák prokáže znalosti o spisovatelích Kladského pomezí
- : žák umí uspořádat letopočty podle zadání
- : žák se orientuje na číselné ose

Pomůcky: tužka, pastelky

Postup: Žáci samostatně vyplní jednotlivá cvičení pracovního listu.

Pracovní list č. 3c

Indicie

Poznej podle indicie spisovatele.

- Kanada **Josef Škvorecký**
- historie **Alois Jirásek**
- překladatel, fotograf **Karel Čapek**
- robot **Josef Čapek**
- Barbora **Božena Němcová**

Díla

Ke každému spisovateli napiš alespoň jedno jeho dílo.

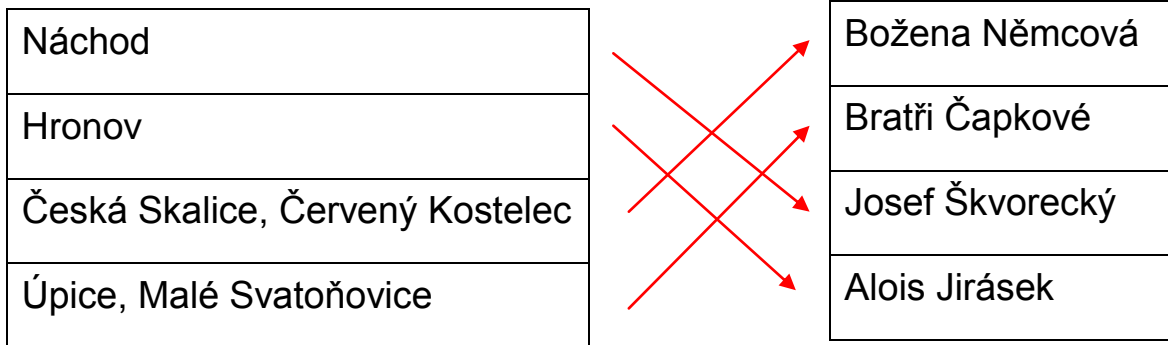
- Josef Čapek:
- Karel Čapek:.....
- Alois Jirásek:.....
- Božena Němcová:.....
- Josef Škvorecký:

Napiš po sobě spisovatele tak, jak se narodili (1. nejstarší, 5. nejmladší).

1. **B. Němcová**
2. **A. Jirásek**
3. **J. Čapek**
4. **K. Čapek**
5. **J. Škvorecký**

Města

Spoj jméno spisovatele/spisovatelky s městem, ke kterému se vztahuje.

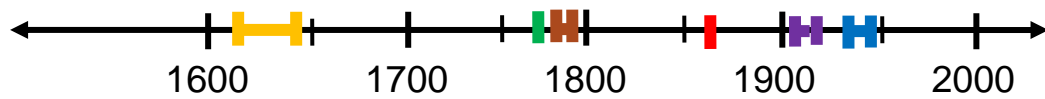
Letopočty + osa

K událostem dopiš letopočty z rámečku, každý jinou barvou.

1618–1648, 1775, 1780–1787, 1866, 1914–1918, 1939–1945

1866	bitva u Náchoda (Prusko-rakouská válka)
1914–1918	I. světová válka
1775	selské povstání ve Rtyni v Podkrkonoší
1618–1648	Třicetiletá válka
1939–1945	II. světová válka
1780–1787	stavba Josefova (část vlády Josefa II.)

Na časovou osu vyznač letopočty barvou z předchozího cvičení.

Pracovní list č. 4

Kladské pomezí – opakování

Zařazení pracovního listu: opakování učiva

Cíl:

: žák si ověří získané vědomosti a znalosti o Kladském pomezí

Pomůcky: tužka

Postup: Žáci plní postupně úkoly. Učitel rozhodne, zda tento pracovní list bude sloužit jako test, či pouze jako souhrnné opakování. Podle toho budou žáci pracovat samostatně, ve dvojicích nebo ve skupinkách.

Pracovní list č. 4

Město

Napiš o městě vše, co tě napadá – blízké památky, akce, přírodní zajímavosti v okolí, slavný spisovatel/ka a místní produkty.

Náchod –
Broumov –
Nové Město nad Metují –
Červený Kostelec –
Police nad Metují –
Hronov –
Česká Skalice –
Úpice –
Teplice nad Metují –
Jaroměř –

Spisovatelé

Napiš autora díla:

: Babička	Božena Němcová
: Staré pověsti české	Alois Jirásek
: Prima sezóna	Josef Škvorecký
: Dášeňka čili Život štěněte	Karel Čapek

Název

Co je ...?

Žaltman – nejvyšší vrchol Jestřebích hor, název rozhledny

Špínka – rybník blízko Červeného Kostelce, největší v Králov. kraji

Veba – firma vyrábějící textilní výrobky, Broumov

Stěna – řeka protékající Broumovem, povodí Odry

Doldy – firma z Machova, vyrábí batohy a ruksaky

Peklo – oblast mezi Náchodem a N. M. n. M., v údolí u ř. Metuje

Dobrošov – dělostřelecká tvrz blízko Náchoda

Ostaš – stolová hora

Velichovky – lázně

Vízmburk – zřícenina hradu, blízko Havlovic

Vetřelec

Zakroužkuj, co do skupiny nepatří (v rámci Kladského pomezí).

- Javoří hory, Jestřebí hory, Orlické hory, Broumovské stěny
- Merkur, Primátor, Toma Natura, Škoda Auto
- Rozkoš, Pastviny, Špínka, Brodský
- J. Neruda, J. Škvorecký, A. Jirásek, K. Čapek
- Vltava, Labe, Metuje, Úpa
- Ostaš, Žaltman, Praděd, Ruprechtický Špičák

Otázky

Jak se nazývají objekty, které zůstaly v krajině Kladského pomezí po 2. světové válce?

bunkry

Který spisovatel z Kladského pomezí byl i dobrý malíř?

Alois Jirásek, Josef Čapek

Do kterého města v Kladském pomezí by ses vydal/vydala na prohlídku parních lokomotiv?

Jaroměř

5.4 Reflexe a zhodnocení pracovních listů učiteli z praxe

Cílem reflexe bylo získat zpětnou vazbu o navržených pracovních listech. Zjistit jejich klady či zápory, hodnocení po obsahové a formální stránce, jejich využitelnost a to, jak pracovní listy oslovují žáky.

V období tvorby a ověřování pracovních listů jsem nevyučovala ani pravidelně nenavštěvovala žádnou základní školu, tudíž jsem neměla možnost ověřit pracovní listy v praxi. Hodnocení pracovních listů tak získala od učitelů prvního stupně základních škol, které spadají do území Kladského pomezí. Názory učitelů k vytvořeným pracovním listům byly získány pomocí výzkumných metod dotazníku a rozhovoru. Nebyly stanoveny žádné výzkumné otázky nebo předpoklady, hlavním cílem bylo využít tyto metody pro získání komentářů a postojů zkušených učitelů k vytvořeným pracovním listům.

5.4.1 Reflexe dotazníková

V dotazníku byly využity strukturované i nestrukturované položky. Otázky škálovací se škálami Likertova typu získávaly postoj a názor respondentů. Druhým typem otázek byly otázky otevřené, které nenavrhovaly respondentovi hotové odpovědi, ale naopak mu umožňovaly se volně vyjádřit. (Chráska, 2007)

Soubor respondentů tvoří šestnáct učitelek z prvního stupně základní školy, které učí v různých školách v regionu Kladského pomezí a více než dvě třetiny těchto respondentek působí ve školní praxi více než deset let. Dotazované byly nejdříve seznámeny se zaměřením a možným zařazením pracovních listů do výuky. Poté následovalo důkladné prohlédnutí obou verzí pracovních listů a následně došlo k vyplnění elektronického dotazníku.

Následující odstavce shrnují získané názory na pracovní listy. Popisují kladné i záporné stránky pracovních listů a zmiňují některé konkrétní připomínky či komentáře dotazovaných pedagogů. Přesné znění otázek dotazníku a zpracování odpovědí jsou k nalezení v přílohách této práce (viz Příloha A, Příloha B).

Podle většiny dotazovaných by pracovní listy žáky oslovily. Nejvíce by je pravděpodobně zaujaly různé typy úloh a úkolů (křížovky, osmisměrky, spojovačky) a pak také to, že obsahují informace o regionu, kde žáci žijí a tudíž i o místech, která žáci znají. Výhradně zcela souhlasné nebo souhlasné odpovědi se vyskytly u otázek

týkajících se zastoupení organizačních forem při výuce s pracovními listy, vhodného zpracování obsahu a pestrosti a různorodosti úkolů a úloh. Více než osmdesát procentům dotazovaných se pracovní listy zdály být v pořádku i z formálního hlediska (písmo, řádkování, přehlednost). K obtížnosti pracovních listů se vzhledem k ročníkům, pro které jsou vytvořeny, třináct respondentek vyjádřilo kladně, dvě mají nevyhraněný názor a jedna je považuje za příliš obtížné. Kromě jmenování konkrétních typů úloh byly v dotaznících mezi pozitivy pracovních listů uvedeny pojmy pestrost, přehlednost, logičnost, vtipnost, názornost, širší záběr, mezipředmětové vztahy, povzbuzení slabších žáků k aktivitě, získání informací různými způsoby, zábavná forma, samostatné získávání poznatků – objevování nového, zpětná vazba aj. Jako pozitivní se dá považovat poznatek, kdy dvanáct ze šestnácti dotazovaných uvedlo, že pracovní listy využijí v budoucnu při vlastní výuce. Ostatní v tomto směru nemají vyhraněný názor.

Nyní se dostáváme k negativnější stránce pracovních listů. Na pracovních listech by podle některých komentářů žáky zřejmě nezaujal jejich počet, příliš mnoho textu, tematika osobností regionu, delší doplňování historických míst, psaní vlastních myšlenek a slabší žáky by odrazovala náročnost. Mezi zápory a připomínkami k pracovním listům se opakovalo, že listy jsou dost časově náročné, obsáhlé a podrobné. V odpovědích se objevily i poznámky k integrovaným žákům a diferenciaci pracovních listů podle obtížnosti.

V dotaznících se také nacházelo doporučení naplánovat poznávací výlet spojený s oblastmi, které pracovní listy zmiňují. Dále bylo autorce doporučeno zpracovat do podoby pracovních listů oblast Krkonoš. Potěšující byly poznámky, ve kterých jsou vytvořené pracovní listy považovány za velký přínos do hodin, úžasnou inspiraci a doplnění výuky.

5.4.2 Reflexe na základě rozhovorů

Polostrukturovaný rozhovor zajišťuje hlubší proniknutí do postojů respondentů a umožňuje jednat podle respondentových reakcí. (Chráška, 2007) Právě z těchto důvodů byla metoda rozhovoru použita při získávání názorů od pedagogů, kteří pracovní listy jako celek nejen prohlédli, ale použili a ověřili ve své praxi. Přehled respondentek je shrnutý v následující tabulce. Ta uvádí respondentky, jejich pedagogické působení, ročníky a počet žáků, za jejichž přítomnosti proběhlo ověřování

pracovních listů. Školy, ve kterých byly pracovní listy vyzkoušeny, patří do regionu Kladského pomezí.

Tab. 3 – Respondentky – rozhovor

respondentka	škola	typ školy	délka praxe	ročník	počet žáků
A	ZŠ a MŠ Batňovice	malotřídní	10 let	4. a 5.	14 (5 + 9)
B	ZŠ Lhota, Červený Kostelec	běžná	22 let	4.	17
C	ZŠ V. Hejny, Červený Kostelec	běžná	24 let	4.	21
D	ZŠ a MŠ Hořičky	malotřídní	28 let	4. a 5.	26 (11 + 15)

Při otázce zaměřené na to, zda pracovní listy žáky oslovily, se téměř všechny dotazované shodly na tom, že ano. Pouze respondentka C uvedla, že jak kterého žáka. Dále se neshodly na tom, co žáky zaujalo a nezaujalo, v každé třídě to bylo odlišné. Co se týká obtížnosti pracovních listů, polovina je považuje za přiměřené, další dvě respondentky zmiňovaly jako náročnější například okruh osobností, firem (místních výrobků a produktů) nebo práci s mapou. Z organizačních forem se nejvíce osvědčila práce ve skupinách. Bez problémů shledaly všechny dotazované formální stránku pracovních listů i pestrost a různorodost úkolů. Respondentka D k formální stránce ještě doplnila, že i žáci s poruchami učení se v pracovních listech dobře orientovali. Dotazovaná A ocenila pestrost a odlišný typ listů, u nichž žáci dopředu nevědí, co je čeká. Další respondentka označila vytvoření pracovních listů jako dobrý nápad a vyzdvihla komplexní vybavení pro ověření pracovních listů, které obdržela (mapy,...).

Jako jeden ze záporů byla uvedena nedostatečná časová dotace pro pracovní listy. Poté dotazované upozornily na příliš velký rozsah pracovních listů a v jednom případě i na jejich nepřiměřenost. U historických událostí a jejich řazení na číselné ose bylo podle respondentky B potřeba některé informace dovysvětlit, což je odpoutalo od původní práce.

Slovem „určitě“ odpověděly všechny dotazované na otázku, zda pracovní listy dále využijí ve své praxi. Respondentka A uvedla, že pracovní listy bavily i ji samotnou.

Některé pracovní listy jsou prý přehledně zpracované a zaujmou více než obecné přehledy v učebnici. Druhá respondentka k využití pracovních listů dodala, že se bude snažit prosadit jejich zapracování do školního vzdělávacího programu. Za zmínku stojí i poznámka o tom, že žáci už vůbec neznají stavebnici Merkur. Dotazovaná C zastává názor, že by žáci měli znát především kraj, ve kterém žijí. Poté doporučila tvorbu prezentace, která by obrazovou formou doplňovala památky a místa probírané v pracovních listech. Poslední z respondentek kladně zhodnotila dvojí verzi pracovních listů, kdy verze pro učitele obsahuje i správné odpovědi, ve kterých se učitel může rychle zorientovat.

Z výpovědí také vyplynulo to, že nejvhodnější zařazení pracovních listů do výuky je v období konce čtvrtého ročníku nebo nejlépe v pátém ročníku, kde už jsou žáci schopni se lépe orientovat v mapě a mají obecně více vědomostí v oblasti historie a geografie.

Stejně jako u dotazníku jsou znění otázek z rozhovorů a konkrétní odpovědi všech respondentek umístěny v přílohách této práce (viz Příloha C a Příloha D). Odpovědi jsou přepsány podle záznamu, proto se v nich objevují hovorové nebo nespisovné výrazy.

5.4.3 Přímá zkušenost z pozorování výuky

Jak už bylo zmíněno, neměla jsem možnost sama ověřit všechny pracovní listy v praxi, avšak zúčastnila jsem se dvakrát vyučování ve čtvrtém ročníku ZŠ Lhota Červený Kostelec, kde se s listy pracovalo. Společně s paní učitelkou a žáky prošla a vyzkoušela pracovní listy s označením 1a, 1b, 2a a 2b. Před samotným plněním pracovních listů byli žáci seznámeni s tematikou a cíli pracovních listů. Při výuce byla snaha dodržovat doporučené organizační formy a žáci měli k dispozici všechny potřebné pomůcky.

Motivační pracovní listy s označením 1a a 2a nedělaly většině žáků problém a podle jejich aktivity bylo znát, že plní svoji funkci. Nejvíce tuto třídu zaujala skupinová aktivita, kde úkolem bylo přiřazování obrázků s názvy památek. Více úsilí už bylo potřeba u pracovních listů 1b a 2b, kde si museli většinu informací žáci dohledávat sami. Zde se zřetelně projeví rozdíly mezi žáky a to z hlediska vědomostí, zkušeností a schopností hledat informace a pracovat s mapou. Vyniknout mohli i slabší žáci, kteří oproti jiným dětem s rodiči nebo prarodiči navštěvují přírodní a kulturní památky

v okolí. V pracovním listu č. 2b bylo potřeba kvůli délce první úlohy žáky povzbudit a nasměrovat ke strategii řešení.

Po ověřování pracovních listů v této třídě se řešilo téma žáků se specifickými poruchami učení, lehkým mentálním postižením a uzpůsobení pracovních listů těmto žákům. Tato problematika zazněla i jako jedna z připomínek v dotazníku. Vzhledem k počtu žáků se specifickými poruchami učení a plánovanému začleňování žáků s lehkým mentálním postižením do běžných škol je toto téma považováno za důležité a aktuální. Po několika rozhovorech a konzultacích o této problematice jsem dospěla k závěru, že každý žák s některou nebo některými ze specifických poruch učení má odlišné obtíže anebo míru obtíží, tudíž nelze vytvořit jednu variantu upravených pracovních listů pro všechny tyto žáky. Stejně tak to platí pro žáky s lehkým mentálním postižením, jejichž úroveň postižení může být také rozdílná. Jedním z řešení je tak úprava pracovních listů pro konkrétního žáka, kterou provede učitel obeznámený s přesnou diagnózou žáka a tím i s jeho konkrétními obtížemi. Další možností je upravit organizaci práce s listy tak, aby tito žáci co nejvíce pracovali formou skupin.

Součástí příloh této práce jsou ukázky vyplněných pracovních listů (viz Příloha E a Příloha F). Záměrně byly vybrány ideální varianta vyplněného pracovního listu, ale i ukázka toho, jak může činit potíže žákovi s lehkým mentálním postižením samostatná práce s obtížnějším pracovním listem. Jednu z příloh (viz Příloha G) tvoří průřez hodnocení pracovních listů, které napsali žáci ze ZŠ a MŠ Hoříčky po tom, co prošli všechny pracovní listy. Výběr třech kladných a jednoho záporného zhodnocení odpovídá poměru kladných a záporných hodnocení celé třídy.

5.4.4 Shrnutí

Pracovní listy se dají dle získaných hodnocení v běžné praxi využívat. Díky jejich elektronické verzi mohou učitelé podle svých i žakovských potřeb listy upravovat. Poupravováním a výběrem pouze těch pracovních listů, které se do výuky hodí, jsou vyřešeny nejvýznamnější připomínky celkové reflexe (obtížnost, rozsáhlost pracovních listů a varianta pro žáky se specifickými poruchami učení a lehkým mentálním postižením). Ohledně zařazení pracovních listů je i přes původní doporučení (čtvrtý nebo pátý ročník) dle názorů vhodnější použít pracovní listy až v pátém ročníku, kde se žáci více orientují v historickém, geografickém učivu nebo práci s mapou.

6 Závěr

Hlavní cíl diplomové práce, kterým bylo vytvoření souboru pracovních listů ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět s příslušným zaměřením pro žáky druhého období primárního stupně základní školy, se podařil splnit. Přestože jsem měla v průběhu vytváření pracovních listů malé zkušenosti s vyučováním vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, na základě ověření pracovních listů v praxi se dá říci, že budou po drobných úpravách v běžné výuce použitelné. Drobnými úpravami mám na mysli, že si sám učitel vybere některé pracovní listy z jejich souboru a upraví je podle jeho potřeb nebo potřeb konkrétních žáků. Mnou vytvořené pracovní listy existují ve dvou variantách, verze pro učitele je součástí textu této práce a verze pro žáky je samostatnou přílohou této práce (CD).

Přínosem zpracování této diplomové práce pro mě bylo mimo pracovních listů i zpracování teoretické části, ve které jsem se hlouběji zaměřila na zásady příprav a tvorby pracovních listů. Tyto poznatky jsem se snažila při tvoření samotných listů využít. Dále jsem se podrobněji zajímala o region Kladského pomezí a v rámci teoretické části jsem uvedla jeho charakteristiku. Ta mi posloužila ke zpracování pracovních listů po obsahové stránce a může také sloužit jako teoretický podklad pro učitele, kteří by pracovní listy případně využili ve své praxi. Ačkoliv je Kladské pomezí územím, do kterého spadá mé bydliště, dozvěděla jsem se i já osobně dost informací, o kterých jsem neměla tušení.

Cenné pro mě byly také názory pedagogů z praxe, kteří pracovní listy hodnotili. Díky některým připomínkám jsem si uvědomila i záporné stránky pracovních listů a donutilo mě to nad nimi přemýšlet, případně některé připomínky řešit. Například u otázky diferenciací pracovních listů pro žáky se specifickými poruchami učení nebo lehkým mentálním postižením jsem si uvědomila, že právě pracovní listy jsou třeba oproti běžným učebnicím vhodným materiálem z toho důvodu, že je lze pro tyto žáky podle jejich potřeb upravovat.

K vytvořeným pracovním listům by bylo podle mého názoru vhodné a ideální vytvořit prezentace, které doplní informace především o vizuální materiál. Dále by šlo v rámci tématu a v propojení s pracovními listy naplánovat s dětmi výlety do okolí nebo vytvořit projekt na Kladské pomezí. Do budoucna bych také ráda využila poznatky o zásadách

tvorby pracovních listů například při vytváření pracovních listů s jiným zaměřením nebo o jiném regionu.

Mojí snahou bylo vytvořit výukový materiál, který bude účinný, zanechá v žácích základní poznatky o jejich nejbližším okolí a zároveň žáky bude bavit a zaujme je. Byla bych ráda, kdyby tomu tak opravdu bylo, pracovní listy se využívaly a napomohly dětem poznat krásy a zajímavosti našeho okolí.

7 Seznam použitých zdrojů

About WorksheetWorks.com. In: *Worksheetsworks* [online]. [cit. 2015-12-29]. Dostupné z: <http://www.worksheetworks.com/about.html>

Antonín Nývlt a selské gubernio (2012). In: *Vojsko* [online]. 27. 11. 2012 20:01 [cit. 2015-11-19]. Dostupné z: <http://www.vojsko.net/index.php/armady/18-historie/1422-antonin-nyvlt-a-selske-gubernio>

BAŠTECKÁ, Lydia (2004). *Jak se žilo na kladském pomezí: čtení ze starých pamětí a kronik*. Červený Kostelec: P. Mervart. ISBN 80-86818-07-1.

BRANKA, o. p. s. (2015). Církevní památky. In: *Kladské pomezí* [online]. [cit. 2015-11-29]. Dostupné z: <http://kladskepomezi.cz/kultura/cirkevni-pamatky>

BRANKA, o. p. s. (2015). Hrady a zámky. In: *Kladské pomezí* [online]. [cit. 2015-11-30]. Dostupné z: <http://kladskepomezi.cz/kultura/hrady-a-zamky>

BRANKA, o. p. s. (2015). Chráněná krajinná oblast Broumovsko. In: *Kladské pomezí* [online]. 15. 12. 2015 [cit. 2015-12-17]. Dostupné z: <http://kladskepomezi.cz/priroda/chko-broumov>

BRANKA, o. p. s. (2015). Kulturní památky. In: *Kladské pomezí* [online]. [cit. 2015-11-29]. Dostupné z: <http://kladskepomezi.cz/files/file/117/files/KP-kultura.pdf>

BRANKA, o. p. s. (2015). Lidová architektura, památkové rezervace a zóny. In: *Kladské pomezí* [online]. 14. 10. 2015 [cit. 2015-11-29]. Dostupné z: <http://kladskepomezi.cz/kultura/lidova-architektura>

BRANKA, o. p. s. (2015). Muzea a galerie. In: *Kladské pomezí* [online]. [cit. 2015-11-29]. Dostupné z: <http://kladskepomezi.cz/kultura/muzea-a-galerie>

BRANKA, o. p. s. (2015). Opevnění. In: *Kladské pomezí* [online]. [cit. 2015-11-20]. Dostupné z: <http://kladskepomezi.cz/kultura/pevnosti>

BRANKA, o. p. s. (2015). Příroda. In: *Kladské pomezí* [online]. [cit. 2015-11-30]. Dostupné z: <http://kladskepomezi.cz/files/file/116/files/KP-priroda.pdf>

BRANKA, o. p. s. (2015). Slavné osobnosti Kladského pomezí. In: *Kladské pomezí* [online]. 18. 09. 2015 [cit. 2015-11-29]. Dostupné z: <http://kladskepomezí.cz/kultura/slavne-osobnosti>

BRANKA, o. p. s. (2015). TOP akce. In: *Kladské pomezí* [online]. [cit. 2015-11-29]. Dostupné z: <http://kladskepomezí.cz/files/file/114/files/KP-topakce.pdf>

BRANKA, o. p. s. (2015). Vyrobeno v pomezí. In: *Kladské pomezí* [online]. [cit. 2015-12-05]. Dostupné z: <http://kladskepomezí.cz/aktivity/vyrobky-kladského-pomezí>

Brankou do Kladského pomezí. In: *Výletník.cz* [online]. [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.vyletnik.cz/tipy-na-vikendy/vychodni-cechy/kladské-pomezí/951-brankou-do-kladského-pomezí/>

Česká republika - sešitový atlas pro základní školy a víceletá gymnázia (2010). Praha: Kartografie PRAHA, a.s. ISBN 978-80-7393-041-7.

DAŇKOVÁ, Jarmila (2011). Secesní klenot Kladského pomezí. *Turistické noviny Kladské pomezí*, léto 2011, s. 7.

EKRT, Boris a POLÁKOVÁ, Dita (2013). Nový prameník v Hronově. *Turistické noviny Kladské pomezí*, zima 2013/2014, s. 8.

FRÝZOVÁ, Iva (2014). Pracovní listy nejen v přírodovědném vzdělávání. *Komenský*. roč. 139, č. 1, s. 48-52. ISSN 0323-0449.

Historie. In: *Military* [online]. [cit. 2015-11-19]. Dostupné z: <http://www.military.cz/opevneni/koncepce.html>

HOVORKA, Josef (1996). *Dvanáct kapitol z historie Jaroměřska*. Náchod: Okresní školský úřad. ISBN 80-901791-2-6.

CHRÁSKA, Miroslav (2007). *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.

KALHOUS, Zdeněk a OBST, Otto (2002). *Školní didaktika*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-253-X.

KORDULÁK, Jiří (2011). Hvězdárna v Úpici aneb vesmír jako na dlani. *Turistické noviny Kladské pomezí*, léto 2011, s. 5.

KŘOVÁČKOVÁ, Blanka, SKUTIL, Martin a kol. (2014). *Pedagogický a psychologický slovník: terminologický slovník zaměřený na primární a preprimární vzdělávání*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-513-4.

LAŠTOVIČKA, Petr (2015). Historie města č. 5: Válečné období. In: *Červený Kostelec* [online]. 10. 06. 2015 22:31 [cit. 2015-11-20]. Dostupné z: <http://www.cervenykostelec.cz/historie-a-soucasnost/valecne-obdobi>

Lázně Velichovky. In: *Lázně Velichovky* [online]. [cit. 2015-11-30]. Dostupné z: <http://www.velichovky.cz/>

MACHOVÁ, Markéta (2010). Jak se vaří pivo v Kladském pomezí. *Turistické noviny Kladské pomezí*, léto 2010, s. 2.

MACHOVÁ, Markéta (2011). Tekutý náhodský poklad. *Turistické noviny Kladské pomezí*, zima 2011/2012, s. 15.

MANĚNOVÁ, Martina (2014). *Pracovní listy v mateřské škole na 1. stupni základní školy*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-499-1.

Medvědárium na náhodském zámku. In: *Zámek Náchod* [online]. [cit. 2015-11-30]. Dostupné z: <http://www.zamek-nachod.cz/medvedarium/>

Místní produkty a suvenýry. *Turistické noviny Kladské pomezí*, léto 2010, s. 4.

MUSIL, František (2007). *Stručná historie států Kladsko*. Praha: Libri. ISBN 978-80-7277-340-4.

Naučná stezka „Česká Skalice – Svinišťany – Josefov 1866“. In: *1866 Portál institucí, spolků sdružení obcí, jednotlivců a všech se vztahem k válečným událostem roku 1866* [online]. [cit. 2015-11-19]. Dostupné z: <http://www.1866.cz/Stecky/skalice/uvodni.php>

O nás. In: *Nové Město nad Metují – zámek* [online]. [cit. 2015-11-30]. Dostupné z: <http://www.zameknm.cz/cs/o-nas.html>

O stowarzyszeniu (2012). In: *Euroregion Glacensis*. [online]. 17. 07. 2012 [2015-11-29]. Dostupné z: <http://www.euroregion-glacensis.ng.pl/index.php/en/o-stowarzyszeniu>

PETTY, Geoffrey (2002). *Moderní vyučování*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-681-0.

POLÁŠKOVÁ, Taťána, MILOTOVA, Dagmar a DVOŘÁKOVÁ, Zuzana (2006). *Literatura - přehled středoškolského učiva*. Třebíč: P.Velanová. ISBN 80-902571-6-X.

PRŮCHA, Jan a kol. (2009). *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-546-2.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří (2013). *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9.

Příprava pracovního listu (2013). In: *Inkluzivní škola*. [online] 11. 6. 2013 17:29 [cit. 2015-11-13]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/cestina-jazyk-komunikace/priprava-pracovniho-listu>

RADOŇOVÁ, Beata (2012). Adršpašský zámek. *Turistické noviny Kladské pomezí*, zima 2012/2013, s. 6.

RADOŇOVÁ, Beata (2014). Zámek Adšpach. *Turistické noviny Kladské pomezí*, léto 2014, s. 12.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: NÚV, MŠMT; leden 2016. [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

SKUTIL, Martin a kol. (2011). *Pedagogický a speciálně pedagogický slovník*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3855-0.

SLAVÍKOVÁ, Lenka a HEJNYŠ, Josef (2012). Muzeum papírových modelů. *Turistické noviny Kladské pomezí*, léto 2012, s. 13.

Válka 1866. In: *1866 Portál institucí, spolků sdružení obcí, jednotlivců a všech se vztahem k válečným událostem roku 1866* [online]. [cit. 2015-11-19]. Dostupné z: http://www.1866.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=89&Itemid=55

Voda ze skalního města. In: *Adršpach.cz* [online]. [cit. 2015-11-27] Dostupné z:
<http://www.adrspach.cz/voda-ze-skal/index.html>

8 Seznam příloh

Příloha A	Dotazník	I
Příloha B	Odpovědi dotazník	III
Příloha C	Otázky rozhovor	IX
Příloha D	Odpovědi rozhovor	X
Příloha E	Ukázka vypracovaného pracovního listu č. 1c.....	XV
Příloha F	Ukázka vypracovaného pracovního listu č. 1b	XVIII
Příloha G	Výběr z hodnocení pracovních listů žáky	XXI

Příloha A – Dotazník

1. Délka Vaší praxe:

do 5 let

6–10 let

11–20 let

nad 21 let

2. Pracovní listy by jako celek žáky oslovily.

zcela souhlasím – souhlasím – nevyhraněný názor – nesouhlasím – zcela nesouhlasím

3. Napište, co si myslíte, že by žáky na pracovních listech zaujalo:

4. Napište, co si myslíte, že by žáky na pracovních listech nezaujalo:

5. Pracovní listy z hlediska obtížnosti odpovídají věku žáků (4., 5. třída).

zcela souhlasím – souhlasím – nevyhraněný názor – nesouhlasím – zcela nesouhlasím

6. V pracovních listech jsou vhodně zvolené a zastoupené organizační formy výuky (skupinová, individuální práce, práce ve dvojicích).

zcela souhlasím – souhlasím – nevyhraněný názor – nesouhlasím – zcela nesouhlasím

7. Pracovní listy jsou vhodně zpracované, co se týče jejich obsahu.

zcela souhlasím – souhlasím – nevyhraněný názor – nesouhlasím – zcela nesouhlasím

8. Pracovní listy jsou z formálního hlediska vhodně zpracované (velikost písma, typ písma, řádkování, přehlednost aj.)

zcela souhlasím – souhlasím – nevyhraněný názor – nesouhlasím – zcela nesouhlasím

9. Pracovní listy obsahují úlohy a úkoly pestré, různorodé a neopakující se.
zcela souhlasím – souhlasím – nevyhraněný názor – nesouhlasím – zcela
nesouhlasím
10. Uveďte klady pracovních listů.
11. Uveďte zápory pracovních listů.
12. Napište další jakékoliv připomínky k pracovním listům (co Vás
zaujalo/nezaujalo, co byste k tématu přidala nebo naopak ubrala...)
13. Uveďte doporučení pro případnou další tvorbu pracovních listů.
14. Pracovní listy využiji v budoucnu při své vlastní výuce.
zcela souhlasím – souhlasím – nevyhraněný názor – nesouhlasím – zcela
nesouhlasím

Příloha B – Odpovědi dotazník

1. Délka praxe

délka praxe	četnost	%
do 5 let	2	12,5
6-10 let	3	18,7
11-20 let	7	43,8
nad 21 let	4	25

2. Pracovní listy by jako celek žáky oslovily.

	četnost	%
zcela souhlasím	7	43,8
souhlasím	7	43,8
nevyhraněný názor	2	12,4
nesouhlasím	0	0
zcela nesouhlasím	0	0

3. Napište, co si myslíte, že by žáky na pracovních listech zaujalo:

- : *Pracovní listy jsou zpracované **hodně podrobně**. Je zde spousta **doplňovaček** a různých **křížovek**. A děti rádi dělají.*
- : ***pestrost** úkolů*
- : ***Zjišťování informací** o svém rodišti a bydlišti, **křížovky** a **spojovačky***
- : ***Zajímavosti** z jejich kraje, **obrazové přílohy**, **pestrost**.*
- : ***osmisměrky**, **křížovky**, **obrázky***
- : ***fotografie**, **luštěnky**, **různorodost**,*
- : ***Osmisměrka**, **spojovačky**, **křížovky**, **osobnosti** z kraje.*
- : ***Křížovky**, **spojovačky**, **osmisměrka**..., práce s **mapou** - **povrch** - **doplňovací cvičení***
- : ***Místa**, která mnozí z nich znají.*
- : ***Křížovky**, jednoduché **doplňovačky**, **přesmyčky**.*
- : *Pracovní listy jsem předložila žákům čtvrtých a pátých ročníků. Bavila je **přehlednost**, **možnost výběru odpovědí**, **možnost si informace doplnit z internetu** atd., **rozmanitost metod**.*
- : ***různorodost** úkolů, **známé lokality a místa***
- : ***Přiřazování**, **luštění***

- : **osmisměrka, křížovka, propojování obrázků x popis**
- : *Listy se týkají našeho regionu. Doplnovačky apod.*
- : *Že se o svém regionu naučí spoustu zajímavého hravou firmou.*

4. Napište, co si myslíte, že by žáky na pracovních listech nezaujalo:

- : **Počet pracovních listů.**
- : *nic mě nenapadá*
- : **Standardní a nebarevné stránky na vyplňování**
- : *Slabší žáky by odradila náročnost.*
- : **doplňování na řádky**
- : *příliš mnoho textu - z hlediska dětí*
- : **povodí - těžké**
- : **Osobnosti**
- : *nevím*
- : **dlouhé doplňování historických míst a samostatné psaní vlastních myšlenek - co musí vymyslet sami a není to pouze doplňování, dohledávání**
- : **Obsáhlé informace, které by byly pro žáka obtížně zjistitelné, což se netýká těchto pracovních listů.**
- : *vše se mi zdá být zajímavé*
- : *Nevím*
- : **doplňování delšího textu**
- : *-*
- : *Myslím, že nic.*

5. Pracovní listy z hlediska obtížnosti odpovídají věku žáků (4., 5. třída).

	četnost	%
zcela souhlasím	3	18,8
souhlasím	10	62,5
nevyhraněný názor	2	12,5
nesouhlasím	1	6,2
zcela nesouhlasím	0	0

6. V pracovních listech jsou vhodně zvolené a zastoupené organizační formy výuky (skupinová, individuální práce, práce ve dvojicích).

	četnost	%
zcela souhlasím	6	37,5
souhlasím	10	62,5
nevyhraněný názor	0	0
nesouhlasím	0	0
zcela nesouhlasím	0	0

7. Pracovní listy jsou vhodně zpracované, co se týče jejich obsahu.

	četnost	%
zcela souhlasím	5	31,2
souhlasím	11	68,8
nevyhraněný názor	0	0
nesouhlasím	0	0
zcela nesouhlasím	0	0

8. Pracovní listy jsou z formálního hlediska vhodně zpracované (velikost písma, typ písma, řádkování, přehlednost aj.)

	četnost	%
zcela souhlasím	8	50
souhlasím	6	37,5
nevyhraněný názor	0	0
nesouhlasím	2	12,5
zcela nesouhlasím	0	0

9. Pracovní listy obsahují úlohy a úkoly pestré, různorodé a neopakující se.

	četnost	%
zcela souhlasím	9	56,3
souhlasím	7	43,7
nevyhraněný názor	0	0
nesouhlasím	0	0
zcela nesouhlasím	0	0

10. Uveďte klady pracovních listů.

- : **Obrázky, křížovky, doplňovačky.**
- : **pestrost a zajímavost**
- : **Přehlednost, šíře záběru, logičnost**
- : **Pestrost, přehlednost.**
- : **přehledné, vtipné, názorné**
- : **různorodost**
- : **přehlednost, srozumitelnost, práce s obrázky**
- : **Zábavnou formou získají děti spoustu nových informací o blízkém okolí svého domova, povzbudí k aktivitě i slabší žáky a žáky, kteří o výuku příliš zájem nemají.**
- : **Různorodost, poznávání regionu, propojení předmětů, orientace v mapě, v textu, křížovky, . . .**
- : **střídání různých druhů úkolů - doplňovaček s nápovědou i bez, spojování, atd..**
PS jsou přehledné, srozumitelné
- : **Samostatné vypracování zadaných úloh - samostatné získávání poznatků - objevování nového, zpětná vazba, přehledné opravování.**
- : **fotografie, obrázky, křížovky**
- : **Různé formy práce, zajímavé úkoly**
- : **klady - už jsem uvedla..... osmisměrky, křížovky, propojování obrázků popíska**
- : **Možnost využití ve více vyučovacích hodinách - mezipředmětové vztahy.**
- : **Jsou pestré, žáky zaujmou. Každou informaci mohou získat jiným způsobem.**

11. Uveďte zápory pracovních listů.

- : **Velká časová dotace, která se nevejde do osnov.**
- : **žádné (2x)**
- : **Nevím**
- : **Žádné.**
- : **počítáte s integrovanými žáky?**
- : **text - malá písmena, obtížnost spíše pro šikovnější školáky - 5.ročník**
- : **Neshledávám žádné.**
- : **někdy možná příliš náročné, ale nepředpokládám samostatnou práci. :)**

- : **málo_obrázků**, ale v pracovních listech zase tak potřeba nejsou Pro starší žáky, pro skupinu mladších žáků velice obtížné.
- : Zápory jsem neshledala.
- : **dlouhé_texty** - porozumění, problémy se čtením
- : Nic
- : zápory - některé texty jsou **hodně_podrobné** - méně informací je někdy lépe
- : Nevidím.
- : Žádné jsem nenašla.

12. Napište další jakékoliv připomínky k pracovním listům (co Vás zaujalo/nezaujalo, co byste k tématu přidala nebo naopak ubrala...)

- : *Myslím, že pro žáky čtvrtých tříd jsou připravené pracovní listy **dost podrobné** a jsou zde **informace**, které jsou pro ně v tomto **věku zbytečné**. V rámci diplomové práce to ale zcela chápu. Navíc je to učivo, na které není zase tolik času, i když by měly o svém okolí něco vědět. Je zde spousta dobrých informací, které by se daly využít ve výuce. Ale celé bych to zařadila do pátého nebo spíše šestého ročníku.*
- : *nic bych neměnila*
- : *Nic*
- : **Časová náročnost.**
- : *pro **nezasvěcené náročné***
- : *-*
- : **velký přínos** do hodin, těchto materiálů je velmi málo
- : *Spíše formalita - drobné chyby (např. PL č. 1 - osmisměrka - slova s předchozího cvičení...)*
- : *Listy se mi moc **líbí** a ráda bych je **využila**, pokud budu učit ve vyšších ročnících.*
- : *PS jsou **velice obsáhlé**, myslím, že není v silách učitele probrat všechny, ale jako **inspirace_a doplnění výuky** - **úžasné***
- : *Pracovní listy mi připadají **vyvážené**.*
- : *Zdají se mi být **příliš rozsáhlé**_vzhledem k obsahu učiva v daných ročnících.*
- : *Zaujalo mě **téma - naše okolí***
- : ***ubrala** bych některé **informace**....*
- : *Byla jsem **spokojena s propracovaností listů**, které se věnovaly **různým oborům**.*

: *Hned jsem si řekla, že je ve čtvrté třídě **využiji** k seznámení s okolím Hronova a přidám ještě více pracovních listů a činností konkrétně o Hronovu.*

13. Uveďte doporučení pro případnou další tvorbu pracovních listů.

: *Myslím, že **není potřeba mít tak veliké písmo**, děti jsou zvyklé pracovat i s menším a zbytečně je odrazuje více papírů.*

: ***zachovat stávající formu***

: ***Dostatečné zpracování***

: *Nemám žádné doporučení.*

: ***diferencovat podle obtížnosti** (i pro slabší žáky)*

: ***Krkonoše***

: *nevím*

: *Pracovní listy jsou **přínosem do výuky**. Jsou **výbornou pomůckou pro žáky i učitele**.*

: *Naplánovala bych třeba ještě **poznávací výlet** do některé ze zmíněných oblastí.*

14. Pracovní listy využiji v budoucnu při své vlastní výuce.

	četnost	%
zcela souhlasím	6	37,5
souhlasím	6	37,5
nevyhraněný názor	4	25
nesouhlasím	0	0
zcela nesouhlasím	0	0

Příloha C – Otázky rozhovor

- Jaká je Vaše délka praxe?
- Myslíte, že pracovní listy jako celek žáky oslovily?
- Můžete uvést příklady, co žáky na pracovních listech zaujalo a co naopak nezaujalo?
- Připadalo Vám, že jsou pracovní listy vytvořeny vhodně z hlediska obtížnosti? Objevovaly se v pracovní listy úlohy či cvičení různé obtížnosti?
- Zdálo se Vám, že jsou v pracovních listech vhodně zvolené organizační formy výuky – frontální, skupinová, individuální práce, práce ve dvojicích?
- Zdály se Vám pracovní listy vhodné, co se týče jejich obsahu? Něco byste do pracovních listů v rámci tematiky přidala nebo naopak ubrala?
- Připadaly Vám pracovní listy vhodné z formálního hlediska?
- Zdály se Vám úlohy a úkoly v pracovních listech pestré a různorodé? (spojovačky, doplňovačky,...)?
- Mohla byste uvést klady pracovních listů?
- Mohla byste uvést zápory pracovních listů?
- Máte k pracovním listům nějaké další připomínky?
- Máte nějaké doporučení pro případnou další tvorbu pracovních listů?
- Využijete pracovní listy v budoucnu ve své výuce?

Příloha D – Odpovědi rozhovor

respondentka	A	B
škola	ZŠ a MŠ Batňovice	ZŠ Lhota, Červený Kostelec
ročník, počet žáků	4. a 5. ročník, 14 žáků	4. ročník, 17 žáků
délka praxe	10 let	22 let
otázky	odpovědi	
Oslovily PL žáky?	<i>„Určitě, jiná a zajímavá forma.“</i>	<i>„Určitě oslovily.“</i>
Co žáky v PL zaujalo?	<i>„Spíš spisovatelé než geografie.“</i>	<i>„Spíše geografie, kvůli práci s mapou, kde vidí hned zpětnou kontrolu.“</i>
Co žáky v PL nezaujalo?	<i>„Geografie.“</i>	<i>„Spisovatelé – Škvoreckého. Cokoli, co není úplně v okolí, ale dále od nás (Broumov, ...) v tom co je blízko, si byli jistější“.</i>
Jsou PL vhodné z hlediska obtížnosti?	<i>„Docela přiměřené, někdy je motivační, když něco věděli, když bylo něco těžšího, tak to společně překonali. Kdyby to bylo těžší, tak by je to odradilo. Takto to bylo fajn.“</i>	<i>„Přiměřené, pochopili zadání.“</i>
Zdají se Vám v PL vhodně zvolené organizační formy?	<i>„Spoustu prací ve skupinách, dvojicích, slabší by sami nezvládli, hodně používali i počítače.“</i>	<i>„Střídali jsme to. Práce ve skupinách – do skupiny měli jeden list, jednoho písaře, sami uvedli, že když měli do skupiny list každý, tak někteří psali i špatné odpovědi.“</i>
Jsou PL vhodné z hlediska obsahu?	<i>„Hezké, jak to bylo rozčleněné na víc částí. I když geografie jim tolik nešla, tak se v ní musí orientovat. Nic bych nepřidávala.“</i>	<i>„Moc už Škvorecký, nesetkali se s tím a na 1. stupni ani nesetkají nejspíš. Ale získali povědomí, ale záleží, jestli se jim něco uleží v hlavě.“</i>
Připadají Vám PL vhodné z formálního hlediska?	<i>„V pořádku, nebyl žádný problém.“</i>	<i>„V pořádku.“</i>
Jsou úlohy v PL pestré a různorodé?	<i>„Střídání.“</i>	<i>„Líbilo, bylo různorodé.“</i>

Klady PL	„Pestré, spousta činností, ne pořád stejný typ listů. Zajímavé pro ně tím, že nikdy nevěděli, co přijde, co bude dál. Moc hezky zpracované.“	„Obecně – dobrý nápad tohle zpracování...ne všichni rodiče, s dětmi to okolí navštěvují.“ „Komplexní vybavení pro ověření – mapy, pomůcky...“
Zápory PL.	„Časová dotace listů – zkrátit. Nejednoduší, jen více času.“	„Aktuálnost firem – už nemusí za 5 let být, i když jsou vybrané ty velké.“ „Někdy rozsáhlé moc – maximálně 2 listy ke každému.“
Připomínky	-	-
Doporučení pro další tvorbu PL.	„Časová dotace větší.“	„Kratší.“ „Aktuální nemusí být využitelné (firmy)“
Využijete PL	„Já určitě, ne třeba úplně všechno. Nějak si to rozčlením a určitě se mi to moc líbí. Bylo to fajn. I mě to bavilo.“	„Určitě, budu ta, která bude chtít prosadit zapracování do ŠVP. U nás okolí v ŠVP ve 3. ročníku.“ „Kdybych si mohla vybrat, zařadila bych to až do 5. ročníku, do učiva o krajích. Už mají více vědomostí z historie a geografie.“
Další poznámky.	„5. třída pracovala pěkně, 4. třída někdy problémy. Pracovní list č. 1a „Úvod jednoduchý, to zvládli krásně.“ Pracovní list č. 1b „Největší problém dělal - problémy s hledáním na mapě, muselo dojít ke společné práci, ukazovat každému, moc podrobné pro ně.“ Pracovní list č. 1c „Tady nebyl problém.“ Pracovní list č. 2a „To se jim líbilo, to je bavilo“ Pracovní list č. 2b „Náročné, rozsáhlé, na dlouho. Společně. Pro přehled moc hezky udělané, lepší než obecný přehled v učebnici, který je nezaujme.“	„Nevěděli některá místa, mají větší rozhled díky tomu, chlapci si hlavně zapamatovali výrobu piva.“ „Nejvíce je bavilo vystřihávání obrázků památek a přiřazování k názvům, to milují.“ „Některý pracovní list by mohl být jen čistě testový- volba a, b, c.“ „Obsáhlejší pracovní listy potřebovaly motivaci.“ „Děti už neznají Merkur stavebnici.“ „Letopočty – osa, umí s ní pracovat, ale jsou tam sice pravdivé údaje, ale nesetkali se s tím dosud, nevěděli.“

	<p><i>Dozvěděli se spoustu nových věcí, o kterých nevěděli. “</i></p> <p>Pracovní list č. 2c <i>„Samostatně, nebyl žádný problém. “</i></p> <p>Pracovní listy č. 3 <i>„Literatura – líbilo se jim, hodně se literatuře věnují, z Karla Čapka nadšení. Ve skupinách vypracovávali spisovatele – to šlo dobře. “</i></p> <p>Pracovní list č. 4 <i>„Měli problémy se zeměpisnými věcmi, museli hledat. Naopak spisovatelé si zapamatovali. Trvalo 2h – časově náročnější. “</i></p>	<p><i>Učitel musí dovysvětlit některé věci, aby to mělo smysl. To je odpoutalo od práce, trvalo, než se vrátili. ...s historií a některými letopočty se setkávají až v průběhu 4. třídy, tak by bylo lepší listy zařadit až koncem 4. třídy...ne chyba, ale měl by to učitel očekávat a měl by být na to připraven...možná by mohl v pracovních listech k tomu být odkaz, kde se o tom mohou něco dozvědět, ne každý učitel umí hned zareagovat.(video)“</i></p> <p><i>„Sami některé děti řekly, že to bylo pro ně přínosem. “</i></p>
--	--	--

respondentka	C	D
škola	ZŠ V. Hejny Červený Kostelec	ZŠ a MŠ Hoříčky
ročník, počet žáků	4. ročník, 21 žáků	4. a 5. ročník, 26 žáků
délka praxe	22 let	28 let
otázky	odpovědi	
Oslovily PL žáky?	<p><i>„Jako vždycky u každého učiva - jak pro koho (třeba práce s mapou pro některé otravné). Volila jsem skupinovou práci, mají problém s orientací; práce s mapou ještě nebrali. “</i></p>	<p><i>„Myslím si, že ano, například ověřili si to, co například viděli s rodičema - tam kde byli, co znají, spojení se skutečností. Zaujaly je i různé formy zjišťování (křížovky,...). “</i></p>
Co žáky v PL zaujalo?	<p><i>„Bavily je kulturní památky – to poměrně znají, spojí si to s určitým místem</i></p> <p><i>„Přiřazování obrázků, životopisy spisovatelů – referáty. “</i></p>	<p><i>„Práce s mapou, vyhledávání na Internetu, přiřazování obrázků. “</i></p>
Co žáky v PL nezaujalo?	<p><i>„Nejmíň oblasti - firmy, produkty. Znají jen ty, kde pracují rodiče. “</i></p>	<p><i>„ To co je historické (osobnosti), co si nemohou ověřit a pospojovat. “</i></p>

Jsou PL vhodné z hlediska obtížnosti?	<i>„Na 4. r. náročný – například Škvoreckého neznají třeba“ „Znalosti firem jsou náročné pro ně a hodně rozdílná je orientace na mapě (někdo poprvé, někdo se už s tím setkal.“</i>	<i>„Možná právě u osobností – pohádky četli, ale nedokážou si to přiřadit k autorovi, nemají o nich znalosti a zkušenosti ještě s nimi tolik.“</i>
Zdají se Vám v PL vhodně zvolené organizační formy?	<i>„Nejvíce se mně osvědčila skupinová práce (spisovatelé, kulturní památky – nejvíce odsýpalo, poradili si, nejvíce je to bavilo.“</i>	<i>„Většinou se dodržovali – někdy jako domácí úkol, více vyhledávali na Internetu. Hodně skupinová práce.“</i>
Jsou PL vhodné z hlediska obsahu?	<i>„Obsahově výborný, spíš rozsahem bych to zmenšila.“</i>	<i>„Přiměřené věku dětí. Některé úlohy měli rychleji, některé zabraly delší čas – rozložení i do delších úseků.“</i>
Připadají Vám PL vhodné z formálního hlediska?	<i>„To naprosto vyhovovalo.“</i>	<i>„Bez problému. I děti s poruchami učení se v tom dobře orientovali. Jsou přehledné.“</i>
Jsou úlohy v PL pestré a různorodé?	<i>„Nechala bych to, spíš různé formy práce měnit.“</i>	<i>„Určitě.“</i>
Klady PL	<i>„Žáci si vědomí oblast kde žijí, spousta památek a spousta toho co znají a nezasadí si do ČR.“</i>	<i>„Pomůžou nám učitelům. Příprava učitelů. Má to návod jak se dopátrat vědomosti dané.“</i>
Zápory PL.	<i>„Někdy rozsah a nepřiměřenost.“</i>	<i>„Asi nejsou, nic mě nenapadá.“</i>
Připomínky	<i>„Mně to takhle vyhovovalo.“ „Některé věci neznají, na místech byly, ale nespojí si to s pojmy (jak se to jmenuje).“</i>	<i>„Rozložení do více ročníků - spirálovitě už od 3. ročníku, obeznámit nejdříve a postupně rozvíjet podle učiva až do 5. ročníku.“</i>
Doporučení pro další tvorbu PL.	-	<i>„Líbí se mi takové, jaké jsou.“</i>
Využijete PL	<i>„Určitě – měli by znát především kraj ve který žijí (těžko si představí třeba okolí Brna, kde to neznají) „Určitě přínos, vybrala bych si jen něco, ale využiji to.“</i>	<i>„Určitě, jednoznačně.“</i>

<p>Další poznámky.</p>	<p><i>„Dva opakovací listy – dobrovolný dom. úkol (většina vypracovala asi s rodiči).“</i></p> <p><i>„Souhlasím se zohledněním a uzpůsobením listů pro žáky se znevýhodněním/poruchami (ve třídě například autista) – ve skupinách si pomáhají ale pro samostatnou práci uzpůsobit, zjednodušit/zohlednit.“</i></p> <p><i>„Ještě by se mi líbilo mít k tomu nějakou prezentaci – s památkami a místy, aby si spojily pojmy s obrázkem (máme IT, tak ji využít).“</i></p>	<p><i>„Dobré, že jsou pro učitele správné odpovědi – někdy nemusí vše vědět, pro rychlou reakci.“</i></p>
------------------------	--	---

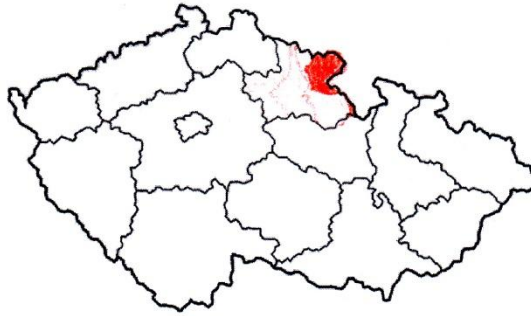
Příloha E – Ukázka vypracovaného pracovního listu č. 1c

2024a

Pracovní list č. 1c

Orientace

Vybarvi na mapě ČR co nejpřesněji oblast, kde leží Kladské pomezí.

Kraj a poloha

Napiš, v jakém kraji leží Kladské pomezí?

Napiš, v jaké části kraje leží Kladské pomezí? (světová strana)

Královohradecký kraj

SV

Povodí

Zakroužkuj, do jakých dvou povodí spadá Kladské pomezí.

Křížem krážem

Správně doplň křížovku a dostaneš název chráněné krajinné oblasti v Kladském pomezí.

1.

B	r	o	u	m	o	ú	s	k	á
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

 název vrchoviny v Kladském pomezí
2.

N	a	t	u	r	a
---	---	---	---	---	---

 doplň název pramenité vody: Toma _____
3.

P	o	l	s	k	o
---	---	---	---	---	---

 název státu, se kterým tvoří Kladské pomezí hranice
4.

B	u	n	g	r
---	---	---	---	---

 jak se jinak říká opevnění, které se stavělo na obranu za 2. světové války
5.

M	e	t	u	j	e
---	---	---	---	---	---

 název řeky protékající Náchodem
6.

R	o	z	k	o	š
---	---	---	---	---	---

 název největší vodní nádrže Kladského pomezí
7.

S	t	ě	n	a	v	a
---	---	---	---	---	---	---

 název řeky na okraji Broumovského výběžku, která protéká Broumovem
8.

S	k	a	L	i	c	e
---	---	---	---	---	---	---

 město, u kterého leží největší vodní nádrž Česká _____
9.

š	p	i	n	k	a
---	---	---	---	---	---

 název největšího rybníka Kladského pomezí
10.

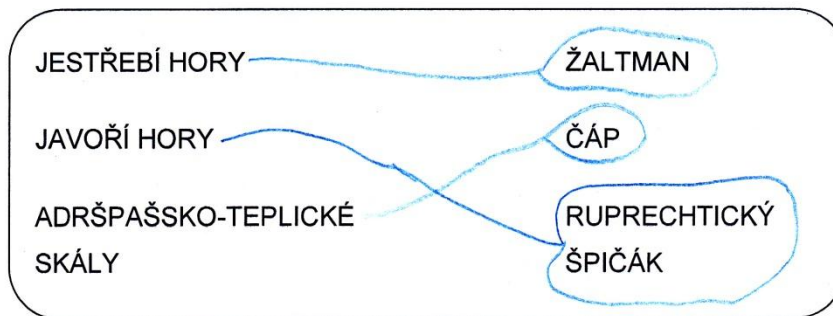
J	a	v	o	ř	i
---	---	---	---	---	---

 název hor, jejichž nejvyšší vrchol je Ruprechtický Špičák

Tajenka: CHKO Broumovsko

Nejvyšší vrcholy

Spoj pojmy z levého sloupce s pojmy z pravého sloupce tak, aby vznikly správné dvojice.

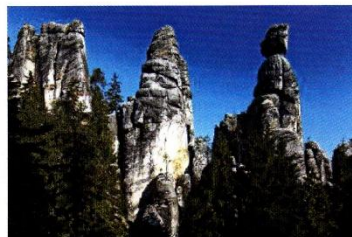

Skalní města

Přesmyčka - název horniny, která tvoří skalní města v Kladském pomezí.

K Í S P O C V E

Piszkovce

Vypiš 3 skalní města (1 hora, 1 stěna, 1 skála), která se nacházejí v Kladském pomezí:

1. Adršpašsko teplické skály
2. Broumovské stěny
3. Stolová hora Ostaš

Pravidla v CHKO

Nakresli ☺ k tomu, co se smí a ☹ k tomu, co se nesmí v chráněné krajinné oblasti dělat.

Pořádat automobilové a motocyklové soutěže.	☹
Vjíždět motorovými vozidly mimo silnice a komunikace.	☹
Jezdit na kole po cyklostezkách.	☺
Fotit a filmovat rostliny a živočichy.	☺
Rozdělovat ohně mimo vyhrazená místa.	☹
Chodit po turistických stezkách.	☺

Příloha F – Ukázka vypracovaného pracovního listu č. 1b

Pracovní list č. 1b

Kladské pomezí

Kladské pomezí je částí

Středočeský kraj kraje, která se nachází na JV / Z / V / SV tohoto kraje.

Velkou část hranic tohoto území tvoří i

státní hranici s naším sousedem – s Novou republikou

Povrch

Přes velkou část území se rozkládá Broumovská vrchovina, kterou tvoří tyto stěny, skály a hory:

skály stěny, Broumovská
hory skály, Adušbač, Jeskyně hory

Stolová hora Ostaš, Adušbač stěny,

Adušbač, Jeskyně hory a Adušbač skály jsou současně i skalními městy, které tvoří soubor různých skalních útvarů. Tato skalní města tvoří hornina zvaná pískovec. Adušbač skály jsou největším skalním městem v České republice.

Nejvyšší bod Jestřebích hor je

s výškou 739 m n.m.

ZALTMAN
Kllyn

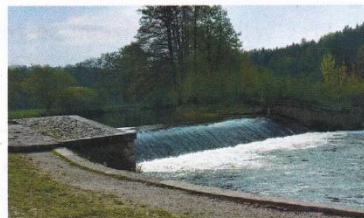
Nejvyšší bod Javořích hor na české straně je

podle ZALTMAN s výškou
510 m n.m.

Na obou vrcholech najdeme rozhledny s výhledem
na široké okolí.

Část Kladského pomezí tvoří

Chráněná krajinná oblast mate, která byla zřízena roku 1991
pro ochranu krajiny a přírodních krás této
oblasti.

Vodstvo

Kladské pomezí patří do dvou povodí,
z velké části do povodí řeky Labe a malou
části do povodí řeky Odry.

Nejvýznamnějšími řekami této oblasti jsou řeky

Štěpánka, balabán a akotika

Městem Náchod protéká řeka

městem Broumov řeka

městem Jaroměř řeka

a městem Úpice řeka

MEJŮJE
KADICE

MEJŮJE

Největšími rybníky Kladského pomezí jsou rybníky Špinka a Brodský, které

se nacházejí v blízkosti města Červená Voda

Rybník Špinka je současně největším rybníkem Královehradeckého kraje.

Největší vodní plochou tohoto regionu je vodní nádrž mořské u města Čermeň, Dlouhá Ves.

V rozdoláckých skálách pramení křišťálově čistá voda, kterou můžeme znát pod značkou Toma Natura.

Příloha G - Výběr z hodnocení pracovních listů žáky

- Pracovalo se mi dobře líbilo se mi kam doplňování
- ale některé obrázky byly těžké.
- Měla bych mít takové pracovní papíry častěji
- dozvěděla jsem^{si} víc než jsem věděla

U materiálů se mi pracovalo dobře líbily se mi u toho obrázky. Některé obrázky jsem nevěděla, ale daly se vyhledat v mapě na internetu.

22. 2.

- bylo to pěkně udělané.
- herky vymyšlené
- pracovalo se s tím herky
- nic bych nevítkla co se týče zpracování
- alespoň jsem poznala okolí více
- některé obrázky byly těžší
- mohla bych je mít klidně častěji
- líbilo se mi pracování s mapou a internetem
- byli k tomu pěkné obrázky.

Už se mě to nelíbilo.
Protože to byla těžký hodně!